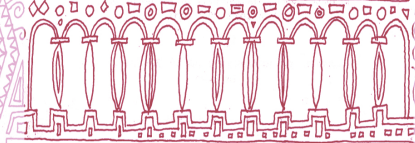


שבוע רב

גיליון חודשי מתורתו
של הרב עדין
אבן-ישראל שטיינזלץ

* *

גיליון תמוז תשכ"ג



תרגום
ש"ס





הקדמה



חודש תמוז כולל בתוכו את יום ההסתלקות של הרבי מליובאוויטש. הקשר של הרב עדין לרבי התחיל בגיל צעיר והלך והתעצם עם השנים. תקצר היריעה לתאר את מסכת ההתקשרות הזו על כל צדדיה הגלויים והנסתרים - מסכת שהייתה ציר תשתיתי בחיי הרב, ועוד חזון למועד. הרב עדין כתב רבות על דמותו עוד בחיי חיותו של הרבי, כתיבה שנועדה בין השאר להדגיש ולחדד את החזון של הרבי. תחושות השבר והאבדן ניכרות היטב בשיחות ובמאמרים שהרב כתב בתקופה שלאחר הסתלקותו של הרבי. העיסוק בדמותו של הרבי נטען בתחושות של דחיפות וכורח להמשיך לפעול למען מה שהרבי ניסה לעשות. התוועדויות ג' תמוז ו"א ניסן הפכו לזמנים שבהם הרב עדין ניסה להדביק אותנו בחלום הגדול של הרבי, בחשיבה הרחבה שמנסה לתקן עולם שלם, בתחושת האחריות הכללית והפרטית כלפי כל יהודי וכלפי העולם כולו, ובמוכנות להקדיש את החיים לבניית העתיד הזה. האש הזו של ג' תמוז כוללת בתוכה את הכול, רוחניות וגשמיות, עבודת ה' בפנימיות ותיקון העולם הגשמי הממשי. הבאת המשיח היא בעת ובעונה אחת עניין הקשור בתורה, תפילה ודבקות הנפש, אהבת ה' ויראתו, כמו גם עיסוק בבעיות הקונקרטריות של עם ישראל ושל העולם כולו. אצל הרב עדין שום חזון לא היה גדול מדי ושום מעשה לא היה קטן מדי, כל פעולה שנעשית בלב שלם למען התיקון השלם היא חלק מהמאמץ הכולל להביא לימות המשיח.

תחושת החיסרון מתעצמת בהמשך החודש כשנכנסים לימי בין המצרים. בשיחות רבות הדגיש הרב לא רק את האבלות אלא, את



הצורך לפעול. מחזור הזמן היהודי הגדול שנפרס מחורבן לגאולה מזוג לגמרי בהסתכלות ריאליית על המצב שלנו כיום. הרב כתב ודיבר במשך שנים ארוכות על כך שאנחנו כעם הולכים ויורדים ואם לא ימצאו אנשים רבים שיפעלו לשינוי המגמה - המצב עלול להידרדר באופן חסר תקדים בהיסטוריה שלנו. לצד ניתוח המציאות הקודר ותחושת החובה העולה ממנה דיבר הרב עדין גם על כך שהעולם היום יכול להשתנות במהירות מופלגת ודברים רבים שהיו נעולים בעבר פתוחים לשינוי ותיקון ואין הדבר תלוי אלא בנו. בימי בין המצרים אנו מתגעגעים ועוסקים במה שחסר, אך תכלית הגעגוע היא המוכנות לתקן, לתפוס את הגאולה כמשהו שיש לעשות אותו, בגשמיות וברוחניות.


בגיליון שלפניכם מאמרים ושיחות שעניינם 'גיוס'. גיוס הקורא למשימות הגדולות שעליהן דיברו הרבי והרב. בגיליון קטעים שונים מאת הרב עדין אודות הרבי מתקופות שונות כאשר הדגש הוא החזון של הרבי 'להפוך את העולם' כהמשך לדברים הללו ערכנו מספר שיחות בענייני בין המצרים הממשיכות את הקו האקטיבי וכוללות גם דברים שאמר הרב עדין בישיבת מקור חיים בסמינריון שהוקדש ליהדות התפוצות. אנו מקווים שהדברים שבגיליון הזה ימצאו הד בלבבות הקוראים ויעוררו לעבודה ופעולה להבאת התיקון השלם במהרה בימינו אמן.

המערכת: יאיר שוורצפוקס ואהרן בילט

השתתפו בהפקת הגיליון: נתנאל איתי ונתנאל מייזליש

למידע אודות הפצת הגיליון ולתרומות ניתן לפנות למספר: 054-727-9623

TalmideiHarav@gmail.com

עיצוב גרפי:  'עיצובי שיר' 052-8954475



תוכן עניינים

ג' תמוז - הילולת הרבי מליובאוויטש

- 7....."צבאות ה'" - התוועדות ג' תמוז
- 18.....הצעיר שתכנן גשרים בצרפת
- 21....."הקברניט" - נאום בושינגטון

י"ז תמוז ושלושת השבועות

- 28.....שבעה עשר בתמוז - חזרה אל הטראומה
- 30....."להביא לימות המשיח" - שיחה לשלושת השבועות
- 37....."האובדים והנידחים" - שיחה במקור חיים

סיום - בונוס!

- 42....."חברים" - פרק מתוך הספר החדש: "מילים פשוטות"

ג' תמוז

פגישתי הראשונה עם הרבי התקיימה בשנת תש"ל (1970). בפגישתנו זו הרגשתי מין אהבה ממבט ראשון, ובאותה שעה חשתי שמולי ניצבת דמות מיוחדת במינה. רגעים אלו נחקקו בזיכרוני לנצח. כבר אז ידעתי כי אני עומד מול תופעה שונה בתכלית מכל מה שהכרתי, מול אדם שמבטו מכון גבוה יותר, מעבר לכל מה שהכרתי. עוצמתו החרیגה הלהיבה אותי כשם שהיא הלהיבה אלפים. רבים מאלה שזכו לעמוד מול הרבי חשו שמעמד זה החתים אותם בחותם של אש, ומאז הם נבדלים מן האחרים. זה מה שאירע גם לי.

הרבי בשום אופן לא היה יהיר, מתנשא או מטיל אימה. בלא מעט תמונות הוא נראה מחייך ומשוחח בענווה עם אחרים. בשנותיו המאוחרות אפשר היה לראות תמיד קבוצת ילדים ליד כיסאו. עם זאת, יש הרואים ברבי דמות כה כבירה וקיצונית שלא נשתירו בה עוד כממנים של אנושיות רגילה. ולא היא - אנושיותו של הרבי עמדה בעינה, אלא שהיא נתמזגה, ופעמים נתפוגגה, בתחושת השליחות שמילאה אותו.

הרבי היה אדם גדול, בוודאי האדם הגדול ביותר שפגשתי מימי. מפעל החיים שנטל על עצמו הוא אחת המשימות העצומות ביותר שאי-פעם קיבל על עצמו אדם יחיד, משימה שמטרתה עדיין רלוונטית ביותר לימינו-אנו - הפיכת המציאות כולה לטובה, לא פחות ולא יותר. אף שהיה מסור לחלוטין לעם היהודי, המסר שלו היה אוניברסלי; חזונו הקיף את העולם כולו. אדוות השפעתו של הרבי הגיעו לכל קצות תבל, אף על פי שבחמישים השנים האחרונות לחייו כמעט לא יצא ממשרדו הקטן. מאחוריו לא עמדה כל מפלגה פוליטית או מעצמה כלכלית; ובכל זאת, ראשי מדינות, שגרירים ושאר מנהיגים מכל רחבי העולם המתינו בסבלנות בחדר ההמתנה הקטן שלו כדי לזכות לשוחח אתו.

(“הרבי שלי”)

צבאות ה'

התוועדות ג' תמוז תשס"א, מקור חיים

גדולה עצמית

גדולים מצד עצמם. אדם שהוא גדול במהותו, בעצמותו, באישיותו - איננו נזקק לנוצות הללו. יכול להיות שיהיו לו איזשהם מעלות אבל אלה הם רק נספחים - הוא עצמו לא זקוק להם. כדי שפיל יהיה גדול הוא לא צריך נוצות, הוא גדול גם בלי הדברים הללו, ובאותה מידה הוא גדול גם בלי שיהיו לו קרנים. הוא לא צריך את כל הדברים הללו. אפשר לפגוש בן-אדם ולחשוב שהוא איש גדול בזמן שהוא גדול רק במשהו מסוים שבו הוא מצטיין, כאשר בשאר הדברים הוא רק בריה קטנה. עם קרנים יפות או עם זנב מפואר, אבל בסופו של דבר הוא עצמו לא בן-אדם גדול.

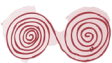
הרבי מליובאוויטש היה ללא ספק בן-אדם גדול. אבל אינני רוצה לדבר על גדולתו. לא על גדולתו בתורה, לא על גדולתו בחכמה, ולא על הבנתו בענייני העולם, אפילו לא על מעשים שעשה; והוא עשה דברים שהיו מעבר לגדרים של בן-אדם שעושה משהו ויש לו סיעתא דשמיא - אלא הוא עשה באמת דברים מופלאים ורחוקים.

ג' בתמוז הוא יום ההסתלקות של הרבי מליובאוויטש, שהיה אדם גדול. מה פירושו של הביטוי 'אדם גדול'? יש אנשים שגדולים במשהו: בן אדם יכול להיות אדם ככל בני האדם, אלא שיש לו כשרון מיוחד אחד; יש אדם שהוא למדן, יש אדם שהוא מתמטיקאי, ויש אדם שהוא גיבור. אבל, כל זה לא שייך לגדלותו - אלא זה דבר שנוסף על אישיותו. חלק גדול מהאנשים המפורסמים, העשירים, ואפילו אלה שחושבים שהם חכמים - הם בעצם כמו טווסים. אין דבר יותר מרשים מטווס, כשטווס פותח את הזנב זה באמת אחד הדברים היותר יפים שיש. אני רואה טווס ואני מתרשם ממנו. אבל, כאשר אני רואה טווס שמרטו לו את הנוצות - הוא נראה ממש כמו תרנגול, תרנגול רזה ולא יפה... אם כן, מהו טווס? הוא בסך הכל תרנגול שהדביקו לו נוצות, אבל הוא עצמו רק תרנגול קטן, שמן הסתם אפילו לא טעים לאכילה..

יש אנשים שהם בדיוק ככה. אדם שהוא בעצם איש קטן, אלא שיש לו איזה דבר, שהוא דבר אמיתי, שנספח אליו ושצומח ממנו. לעומת זאת, ישנם אנשים שהם

קנה מידה

עצמו, לפעמים הוא מגיע לכך שמשנה דוחף אותו וגורם לו לומר: "מתי יגיעו מעשי למעשי הסבא שלי, אבי הסבא שלי"; ודווקא הצד הזה הוא הרבה פעמים מה שחשוב. הכרתי פעם בן-אדם שהיה לו שם משפחה מפואר, ורק שם המשפחה שלו שמר אותו שלא ישתמד. הוא בכל זאת לא רצה, בשביל האבות הגדולים שלו, לצאת מכלל ישראל, וזה



**לכן חשוב מאוד
שבן-אדם לפחות
יכיר מה קנה
המידה שלו,
ועוד יותר חשוב,
שידע עד היכן
בן-אדם
יכול להגיע.**



שמר אותו באיזושהי מידה ביהדותו וגם קרב אותו בחזרה.

גם מעבר לעניין של ייחוס, כאשר בן-אדם משווה את עצמו והוא רואה ויודע שאפשר לגדול יותר, זה עושה הרבה מאוד שינויים. כאמור, כשמישהו חי

אחת הסיבות לקרוא ולעיין - ולפעמים צריך לעשות את זה הרבה - בסיפורי צדיקים, היא בין השאר בשביל לדעת עד להיכן אנשים יכולים לגדול. לפעמים כשבן-אדם חי בתוך עולם משלו שבו כל האנשים הם בריות קטנות, הוא לא יודע שאפשר לגדול ולכן הוא מודד את עצמו לפי השכנים שלו. בארץ הליליפוטים כל מי שיותר גדול מהשני בחצי מילימטר נקרא אדם גדול, אבל זה לא נכון. אמנם הוא יותר גבוה בקומה והוא יותר ניכר לעין, אבל בסך הכל כולם שם גמדים קטנים. לכן חשוב מאוד שבן-אדם לפחות יכיר מה קנה המידה שלו, ועוד יותר חשוב, שידע עד היכן בן-אדם יכול להגיע.

יש דרכים שבהם העשייה איננה נגמרת בכך שהאדם ממלא את החובות הרשמיות שרשומות בספרים, אלא שהוא צריך לדעת שבאמת אפשר לגדול הרבה מעל ומעבר לזה. לכן זה חשוב ומועיל לעסוק בסיפורי צדיקים, פשוט כדי לקבל התעוררות לעצם העניין. וככל שזה יותר קרוב לזמן שלנו ולדור שלנו זה עושה יותר רושם מפני שאני לא מרחיק את עדותי, ונוסף לזה אני גם מרגיש איזושהי קרבה - שהרי אני נמצא באותו דור ובאותו זמן של אותו הצדיק, ובכל זאת אני יצאתי כל כך קטן... וכך לפחות אני יודע שאפשר לגדול ולאן צריך לגדול.

אחת המעלות הבודדות שיש בייחוס היא שכאשר יש לאדם עם מי למדוד את



שלו מגיע להתקשרות, כל השאר איננו התקשרות של ממש אלא דברים בעלמא. התקשרות של ממש היא התקשרות כמו זאת שמופיעה בנוסח של התלמוד הירושלמי: "אי יהיבת לי עינך וליבך - אנא ידענא דאת לי" (ברכות א,ה) - 'אם אתה נותן את עינך וליבך לי אני יודע שאתה שלי'. רק באופן הזה אפשר להקרא 'שלו'. כשבן-אדם מצהיר הצהרות וצועק כל מיני דברים - זה לא יוצר את השייכות. אבל אם הוא נותן את עיניו ואת ליבו - הוא כבר נתן משהו, והשאר כבר יבוא; זאת התקשרות והתדבקות.

מה הרבי רצה? מה היתה דרכו? באופן הכי פשוט, הוא רצה לאין ערוך יותר ממה שהוא עשה, לאין ערוך.

כשעשו חגיגת יובל 40 שנה לנשיאותו, אני הזדמנתי בדיוק למקום ולמרכז דשם, והם עשו טעות והזמינו גם אותי לדבר... אני דיברתי וניסיתי להגיד להם שמה שהרבי רצה היה סוג אחר של דברים מאשר מה שהם חושבים שהם הצליחו לעשות. אמנם, הם הצליחו להניח לאיזה יהודי תפילין, שזה דבר גדול. והם הצליחו לתת לאיזה יהודי טלית קטן, שזה גם דבר גדול. והצליחו לגרום למישהו להתפלל, ולמישהו שיגדל זקן, שכל הדברים הללו הם דברים גדולים וחשובים - אבל לא לזה הוא התכוון. הארכתי בדברים הללו, ב'מה בעצם הוא רצה'. זמן לא רב אחרי זה הרבי התחיל לדבר הרבה יותר בקיצוניות והרבה יותר גלויות והתברר שצדקתי.

בסביבה מסוימת זה לא קשה להיות יותר גדול מקטן שבקטנים - מה שכן קשה זה להיות גדול מצד עצמו, כמו שבן-אדם יכול להיות גדול. בשביל זה, צריך ללמוד מהו הגודל הטבעי של האדם, ועד היכן האדם יכול להגיע ולהיתמר למעלה. כשעצי השדה רואים עץ ענק בסביבתם הם יכולים לומר: "יש מקום עוד יותר גבוה, אני לא חייב להישאר ככה במקום שלי". לכן עצי השדה לפעמים מוחאים כף - מפני שהם מגלים שיש עצים יותר גבוהים, שאפשר לגדול עוד, ושהם לא צריכים לעצור בעצמם מפני שהם יותר גבוהים מהעשב שצומח סביבם. זה דבר גדול שצריך לזכור אותו.

להפוך את העולם

אני רוצה לעסוק בעיקר בנושא אחד: כעת אננו נמצאים אחרי יום ההסתלקות, ודווקא לכן עולה השאלה: אז מה עושים? לאן הולכים? אני רוצה להסביר משהו בעניין הזה.

אחד הדברים ששייכים לכל יום הילולא זה סוג של התקשרות. אנשים מתקשרים בנפש רוח ונשמה של צדיק שחי. אבל, ההתקשרות איננה צריכה להיות התקשרות כזו שאדם יאמר 'אני אוהב אותך, אני מעריך אותך, וישים פתק על המצבה; זה איננו מספיק. העניין ששייך בהתקשרות הוא שאדם עושה והולך בדרך של אותו אדם, וממשיך את הדרך הזו. בעצם, רק מי שהולך וממשיך בדרך



אני רק רוצה להסביר מה הוא רצה. אפשר להגיד את זה במילים קטנות ואפשר להגיד את זה במילים גדולות. במילים הקטנות: הוא רצה להפוך את העולם. במילים הגדולות: הוא רצה להביא את המשיח. זה לא שונה אחד מהשני, אלא רק סגנון אחר. מהצד הזה, הוא לא הצליח לעשות מה שהוא רצה, מפני שכל מה שהוא רצה זה לגאול את העולם.

הוא לא רצה רק שיהיה עוד יהודי אחד שומר מצוות; זה בוודאי היה חשוב לו, ובוודאי גרם לו הנאה. היתה לו הנאה מכך שעוד ילד אומר 'מודה אני'. אבל זה לא היה העניין, זו לא היתה תכלית המכוון. תכלית המכוון היתה להפוך את כל העולם, ואת העולם היהודי בתחילה. זו היתה הנקודה וזו היתה המטרה וזה היה הדבר שהוא רצה לעשות.

אומרים שביום ההסתלקות הנשמה מתעלה למעלה - עליה אחר עליה. אם כך, אז כל העניין שלו, הקריאה שלו, הרצייה שלו, הניסיון שלו - כל זה עדיין עומד; שכל הדברים הטובים הם באמת דברים טובים, אבל הדברים הטובים, אפילו הדברים היותר טובים ואפילו הדברים הכי טובים - עדיין לא מגיעים למה שצריך לעשות, שזה: להפוך את כל העולם, לגאול את כל העולם.

בראש השנה אומרים את כל הדברים היפים האלו, אבל מרוב הכוונות שאנשים מכוונים מסביב לתפילה אין להם זמן לשים לב למה שהם אומרים בתוך

התפילה... אנשים כל כך מכוונים, ועושים פרצופים, ומתאמצים ומתנועעים ושרים ומקפצים, ואם זה זמן שצריך להכות על הלב הם מכים על הלב - וכל זה על מנת שלא לשמוע את מה שאומרים בדברים הללו... בסך הכל, מה שנאמר בתפילות ראש השנה הוא בדיוק אותו דבר. מתחילים את השנה בהכרזה, בהצהרה, באמירה - שמה שאנחנו רוצים לעשות בעולם, זה לגאול אותו. לשם כך אנחנו עושים את העבודה הזו בעולם, לשם כך תוקעים בשופר לפני ואחרי. כל מי שלא עוסק בכך, לא עושה את מה שהוא צריך לעשות. אולי הוא עושה כל מיני דברים טובים, אבל הוא עדיין לא עושה את מה שמוטל עליו לעשות.

צבאות ה'

הפסוק אומר: "בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים" (שמות יב, מא) - זו הסיבה לכך שהרבי מליובאוויטש היה משתמש בביטויים מהנוסח הזה. 'יצאו צבאות ה' - כלומר, הצבא של הקב"ה. הצבא של הקב"ה כולל גם את כל היהודים בימינו. בתוך הצבא הזה, כמו בכל צבא, יש אחדים שהם ג'ובניקים, יש אחדים שהם בטלנים גמורים, ויש המון משתמטים וגם לא מעט עריקים. חלק מהמשתמטים מצבא ה' אומרים שתורתם אומנותם... זה לא נאמר רק לגבי צה"ל, זה נאמר גם לגבי צבא ה'. אדם יכול לומר לעצמו: אני 'תורתי אומנותי' - אני מנהל, אני ראש ישיבה, אז ממילא אני פטור... ובפועל מתברר שהוא

משתמט גמור.

עקרב יש מיקרופון, ולכל מיני שרצים יש עט ביד - וכל אלו הם המורים, המחנכים והמדריכים של יותר מחצי עולם, בזמן שהחצי האחר הוא אפילו לא במדריגה הזו. ולמרות כל זה - אנחנו צריכים ללכת לתוך העולם הזה, לזה קוראים 'מלחמה לה' בעמלק'.

הפתרון הוא לא לדרוק אבן ימינה או שמאלה. השאלה היא: לאן אנחנו הולכים? לאן הולך העניין? על זה הרבי דיבר. במשך יותר מארבעים שנים הוא עבד, יומם ולילה, בלי רגע של מנוחה, בלי רגע של הפסקה ובלי שום דבר אחר - וכל זה היה כדי להזיז את האנשים, כדי להביא אותם להתחיל ללכת, ולדעת שהם 'הצבא של הקב"ה!' שלתוך הצבא הזה צריך למשוך בחזרה את כל המשתמטים והעריקים, את כל אלה שעושים את עצמם מתים ואת כל אלה שהם חצאי מתים - את כולם צריך למשוך ולהתחיל שוב ללכת.

בתי ספר צבאיים

שלא יראה בעיניכם שאני מדבר דברי מליצות - בכלל אין דרכי במליצות ולצערי קורה שאנשים לא קולטים ברצינות את הדברים שלי. אם אני אומר למישהו שיכה את הראש בקיר, אני מתכוון שיכה את הראש ממש, בקיר ממש. אם אני אומר למישהו שירוץ, הכוונה היא שירוץ; ואם אני אומר למישהו שהוא בטלן, שקרן, כזבן וחדל אישים - אז אני מתכוון

מאז יציאת מצרים אנחנו עדיין הולכים במסע, אמנם עברנו זמן מסוים, וחלק מסוים מן המסע במדבר, אבל אנחנו עדיין נמצאים במדבר. ואם היינו קודם במדבר קטן, במדבר סיני, אז עכשיו אנחנו נמצאים במדבר שנקרא: 'מדבר העמים' (ע"פ יחזקאל כלה), ובתוך המדבר הזה אנחנו הולכים כבר קצת יותר מאלפיים שנה. כאשר אנחנו הולכים בתוך המדבר אנחנו צריכים ללכת כמו שהלכנו בחומש 'במדבר': בנחשים ובעקרבים - הענן מטפל, החיות הרעות - בורחות לכל מרחק שיכול להיות, האויבים לא מעיזים בכלל לחשוב עליהם; למה? כי הם הולכים במבנה צבאי. הם הולכים לכבוש את המציאות. זה המחנה של הקב"ה. הקב"ה הולך לפניו, ו'צבא ה' הולך אחריו, בתור יחידה קרבית מסודרת ומאורגנת. כך הוא הולך, כך הוא עומד וכך הוא שומר את עצמו. הוא נלחם בכל ה'תהו ילל ישימו' (דברים לביד), הוא עושה מלחמה נגד ה'מדבר', נגד כל הכוחות של הרוע ושל הטומאה ושל מצרים, זו המלחמה שלו.

זה בעצם מה שקורה בכל דור ודור; אסור לנו להזדחל כמו שאנחנו מזדחלים, כאשר כל אחד הולך לעצמו. איפה נמצא הצבא של הקב"ה? איפה נמצאים צבאות ה'? אנחנו צריכים שוב להתארגן וללכת ביחד; וכעת אנחנו הולכים במדבר הרבה יותר גדול והרבה יותר קשה. לכל נחש במדבר שלנו יש מכשיר טלוויזיה, לכל

לכך שהוא כל הדברים האלה.

ארור אשר לא יקים

יש מצווה שמנוסחת בתורה, לא בצורה חיובית, אלא בצורה שלילית: "ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם" (דברים כז, כו). מה זה 'להקים את דברי התורה'? להקים את דברי התורה זה לא לקיים את דברי התורה. לקיים את דברי התורה זה דבר אחד וזו מצווה גדולה, ובוודאי שאני לא מעלה ולא מכניס איזה פקפוק בכמה שצריך לשמור לעשות ולקיים, אבל יש מובן אחר של קיום התורה: 'להקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם' - צריך שהתורה תעמוד, שתהיה קיימת - שתהיה קוממיות. מי שלא עושה את זה, לא אומרים לו: 'אתה לא עשית מספיק ובעזרת ה' הנכדים שלך יעשו את זה במקומך' - אלא אספו את כל ישראל, וכולם ביחד עמדו שם, ואמרו להם: ארור! בו קללה, בו שמתא, בו חרם, בו נידוי, בו כל הקללות שנאמרו לפני כן - במי שלא יעשה. את מה? להקים את דברי התורה הזאת! על זה התחייבנו כולנו כשנכנסנו לארץ. והנה, אנחנו באים לארץ ויושבים כאן, ובמקום לעשות מה שאמרו לנו אנחנו יושבים ודנים האם מישהו קיים לא תעשה א' או ב' או ג'...

כתוב שכשם שנאמר בהר גריזים ובהר עיבל 'ארור', כך נאמר גם 'ברוך' - ש"ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת". אבל כדי שאנשים לא יתחילו לחשוב שעל ידי כך שהם הניחו תפילין היום הם קיימו את העניין הזה, אז אומרים להם את זה

כשאנשים מתחילים ללכת ויש להם דרך מסוימת ללכת בה, יש דברים שצריך לעשות בתוכה: יש יעדים מבוצרים ויש יעדים לא מבוצרים - וצריך לכבוש אותם. כל מה שנדרש לעשות הוא בתוך התחומים הללו. לא מספיק שתהיה דחיפה פנימית והתלהבות, כדי שיהיה אפשר להתחיל לזוז ולא להישאר במקום צריך הכשרה ואמצעים - לכן צריך מקומות שיהיו כמו בתי ספר צבאיים.

בבית ספר צבאי מכשירים אנשים שמקווים שהם יהיו קצינים - לא כל אלה שהולכים לבית ספר צבאי נעשים קצינים, אבל מנסים לחנך אותם, כך שלפחות כל אלו שנכנסים לשם יהיו חיילים טובים. כולם עוברים את האימונים, ויודעים - וזה הדבר החשוב - שבסופו של דבר הם אמורים ללכת ולהיות חיילים. הם לא אמורים ללכת ולשבת באיזה מקום, לנוח ולחכות עד שיהיה להם מצב רוח; יושבים ולומדים כל מיני דברים, והמגמה והמטרה והתכלית של כל אלה היא כדי שהם יהיו חיילים. בשביל זה שולחים אותם לשם. בשביל זה הם יושבים ארבע שנים, או יותר מארבע שנים, ויושבים וסובלים - על מנת להיות חיילים. יש מי שלומד על מנת ללמוד, וזה יפה מאד מצדו; ויש מי שלומד על מנת ללמד, ויש מישהו שלומד על מנת לעשות, ואז הוא זוכה "ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים".



ליד נוגה אנחנו נלך גם לשם... בינתיים, אנחנו צריכים להתעסק בכדור הארץ, ועוד קודם לזה, אנחנו צריכים להתעסק באזור שלנו, במקום שלנו ובמדינה שלנו.

אתנו, אנחנו, אלה, פה, היום.

זה לא מוטל על 'ההם', 'האחרים', 'האנשים ההם', 'היהודים ההם', 'הצדיקים אשר בארץ המה' - אלא על אלה שנמצאים איתנו. וזה הנוסח של משה רבנו שעדיין עומד וקיים תמיד: "אתנו אנחנו אלה פה היום" (דברים ה, ג) - זו בחירה של מילים כדי שאף אחד לא יתחיל לחשוב שמדברים עם מישהו אחר, שמדברים לשכנה שלו, שמדברים לרבי שלו, שמדברים למישהו שהוא משוכני עפר.

"אתנו אנחנו אלה פה היום כולנו חיים". אנחנו לא מדברים עכשיו על המתים, לא מדברים על הצדיקים, אלא מדברים על האנשים האלה שיושבים ומתגרדים כעת, "היום, כולנו חיים", עם הבעיות שלנו, עם הצרות שלנו, עם העניינים שלנו ועם העקמומיות שלנו - ועכשיו.

"ה' אלוקינו כרת עמנו ברית בחורב. לא את אבותינו כרת ה' את הברית הזאת, כי אתנו אנחנו אלה פה היום כלנו חיים". בלי שתהיה שום אפשרות לעקוף את זה. הפנייה היא אלינו - 'אתנו אנחנו אלה פה היום'.

בלשון הכי גסה, הכי חריפה והכי נוקשה: "ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת". זו האחריות הכוללת של כל ישראל, והאחריות הכוללת של כל אדם מישראל, שאומרים לו את זה בלשון הכי ברורה, הכי חלקה והכי נוקשה שאפשר להגיד. אי אפשר להגיד יותר מאשר 'ארור'.



**אם יש בריות באלפא
קנטאורי אז אנחנו נגיע
לשם, ואם יש בריות
בכוכב הלכת שאולי
יש ליד נוגה אנחנו נלך
גם לשם... בינתיים,
אנחנו צריכים להתעסק
בכדור הארץ,**



כל אותם האנשים שיצאו מארץ מצרים וששייכים לצבאות ה', הם האנשים שיצאו על מנת להלחם את מלחמות ה', ללכת ולהקים את דברי התורה הזאת. איפה? בכל העולם! אם יש עוד עולמות - אז אנחנו נלך גם הלאה, אם יש בריות באלפא קנטאורי אז אנחנו נגיע לשם, ואם יש בריות בכוכב הלכת שאולי יש



לזכור את היעד

לעשות את זה כדי להיות חייל טוב. כמו בכל צבא, התרגילים לא תמיד נשמעים כמו עבודה גדולה ומועילה.

תמצית הדבר היא: שתלכו ותרוצו. כל מה שאתם עושים אמור להיות בשביל המטרה הזאת. לא בשביל שתהיו תלמידי חכמים. להיעשות תלמיד חכם זה דבר מצוין אם זה קורה בדרך; אם בתוך הדרך של מישהו לעשות את רצון ה' הוא נהיה תלמיד חכם - אשריו, אשריו לו, אשריו וטוב לו; אם בן אדם תוך כדי הדרך נהיה צדיק הדור - אשריו, אשריו וטוב לו, ויותר מזה. אבל יש משהו שצריך לעשות מעבר לכל הדברים האלה - צריך לעשות את העבודה.

צריך שמישהו יעיר מהשינה את כל החיילים, חיילי הבדיל וחיילי הפלסטלינה. שצריך לומר להם שהם צריכים לשבת וללמוד, ולא רק לשבת וללמוד אלא להכניס את הראש בתוך זה ולעבוד בתוך זה כאילו שמישהו עומד עם כידון מאחוריהם ודוחף אותם קצת מאחורנית.

צריך לזכור את היעד. המגמה והמטרה היא לא לשבת ולבלות זמן, שהאדם יהיה מבלה עולם, עם תעודה או בלי תעודה. יש דברים גדולים שצריך לזכור; יש עולם שהוא 'תוהו ילל ושימון' והוא מקיף בפנים ובחוץ - הוא נמצא מבחוץ, מכל הצדדים, ובכל פעם הוא שולח את הזרועות ואת הידיים שלו פנימה. העולם הזה לא מרעיל כל פעם הרעלה גדולה, הוא רק יוצר עוד בריות של 'מה בכך', ובריות של 'מה לך', ובשביל מה זה? בריות

אני לא מתכוון שאיזה בחור שלומד בכיתה י' יגיד: "עכשיו אני הולך לגאול את העולם" - מפני שהוא נמצא עכשיו ב'בית ספר צבאי'. אלא שהוא צריך לדעת למה הוא לומד, הוא לומד עכשיו על מנת להיות בצבא ה', והוא צריך לדעת שמה שהוא לומד, בין בלימודי הקודש ובין בלימודי החול, אלה התרגילים שהוא עושה בשביל להיות בצבא של הקב"ה. הוא צריך לדעת שהוא עושה זאת לשם כך, ולא מפני שההורים שלו אמרו לו. הוא צריך לדעת שמעבר לכך שיש מצות עשה ללמוד תורה, ומעבר לכך שיש לו ר"מ שעומד על גבו ואומר לו ללמוד תורה - זה חלק מהתפקיד שלו ומהעבודה שלו, והוא צריך לעשות את זה כמו שעושים עבודה: בריצה.

בצבא, לוקחים מישהו, ואחרי שהוא בוכה שהוא לא יכול ללכת יותר, שמים לו חגור של 15 קילו ואומרים לו לרוץ עם זה, וללכת יותר קילומטרים ממה שהוא חשב שהוא יכול ללכת כל החיים שלו. לזה קוראים צבא. התפקיד של חייל בצה"ל הוא ללמוד איך לירות ברובה; התפקיד שלכם, כעת, זה ללמוד איך להחזיק גמרא - ולעשות את זה טוב.

ללמוד לפרק נשק, להרכיב אותו ולשמן אותו, זה לוקח זמן. מה קורה אם זה לא נעשה טוב? אומרים לחייל לשבת עוד קצת, ולעשות את זה שוב. הוא לא רוצה לעשות את זה, הוא עייף מדי והוא רוצה כבר להירדם, אבל הוא יודע שהוא צריך



על ראשי מנהיגי ישראל, ולא על אנשים שמתנדבים לעשות איזושהי פעולה. זה לא עניין של התנדבות של אנשים מסוימים וגם לא עניין של גדולה של אנשים מסוימים, אדם צריך לזכור שהוא מגויס.

הבעיה היא לא שמישהו מחכה שהמורה או המנהל או הראש ישיבה שלו יגיד לו מה לעשות, הבעיה העיקרית היא שעשו מישהו קצין, והוא לא ממלא את החובה שלו, ועל זה יעמידו אותו למשפט צבאי... היו מקומות שקצין שלא מילא את התפקיד שלו - ירו בו; זה מה שעושים למי שלא עושה את העבודה שלו. זו לא בעיה של הקצין, הבעיה היא שיש מלחמה גדולה, וזו בעיה של כולם. המלחמה היא לא נגד הערבים - זו מלחמה קטנה, המלחמה היא על כך שאנחנו צריכים, כעם, לחיות עוד מיליון שנה, אם לא העולם לא יגיע לזה - זה כבר עסק של הקב"ה. הסיפור שלנו עם הערבים הרבה פחות חשוב - זו בעיה קטנה שממשיכה להיות בעיה קטנה ומתישהו תפסיק להיות משהו חשוב, אנחנו עומדים מול דבר שהוא הרבה יותר בסיסי, הרבה יותר עמוק והרבה יותר פנימי. אנחנו עומדים מול הישימון בעצמו, לא מול השבטים הנוודים. אנחנו עומדים אל מול המדבר הרע בעצמו, אל מול הריק הגדול, אל מול האפס הגמור. אל מול אלו אנחנו עומדים - ונגדם אנחנו עושים מלחמה. המלחמה שלנו זו המלחמה של בני האור ובני החושך, ואין לנו מספיק אור. עבור המטרה הזאת

כאלה שימשיכו באיזה מין מסלול שהם לא יודעים למה הם הולכים בו, לאן הם הולכים בו, ובשביל מה הם צריכים ללכת בו - בזמן שאנשים צריכים לרוץ.

העולם היהודי

אני אדבר על העולם היהודי הגדול. היום היה לי העונג לעשות חתונה, התחתנה קרובה שלי, והיתה לי שמחת לב גדולה. למה היתה לי שמחת לב? מפני שאחרי כך וכך שנים, אחת מבנות משפחתי מתחתנת עם יהודי... אני מלא שמחת לב שהבחורה הזאת מתחתנת כדת משה וישראל בירושלים עיר הקודש, מתחתנת עם יהודי, אשרי מה טוב חלקי. זה העולם שבו אנחנו חיים... זה לא העולם שעומד בתוך הבעה הדתית - זה עולם אחר לגמרי, זה עולם שהוא 'תוהו ילל ישימון' - זה העולם שלנו, העולם של אחינו ואחיותינו וקרובינו הקרובים.

לא צריך בשביל זה ללכת לחוץ לארץ. תצאו לרחובות של העיר ותראו איך העיר נראית, ותראו את האנשים האלה שבקושי שייכים לצבא של הקב"ה, האנשים האלה שהם אחינו דמנו ובשרנו ממש.

אחריות אישית

הבעיה היא שכל אחד אומר: 'מתי יעירו אותי מהשינה, מתי יגידו לי מה לעשות'; החובה מוטלת על כל אחד מישראל, לא

צריך לרוץ, אני צריך להתאמץ, אני צריך לעשות כל מה שאני יכול, כדי להחזיק את התורה שלא תיפול, וזו התמצית.

ברזל מלובן

רציתי רק לסכם מה שהרבי מליובאוויטש דיבר עליו, את מה שהוא רצה ומה שהוא



**בכל מקום שיש איזה
דבר של רוע בעולם
אדם צריך לזכור: 'זה
תלוי בי, אני אשם
ולא אחרים', ולכן אני
צריך לרוץ ולהתאמץ
ולהשתדל ולעשות כל
מה שאני יכול.**



ניסה לעשות. ארבעים שנה של דיבורים לכל מיני אנשים, שבעי רצון ומלאי נחת מעצמם, והוא אמר להם: תרוצו. הוא אמר להם: תרוצו יותר מהר. תעשו עוד משהו, ועוד משהו, ואחרי שהם עשו את זה - הוא עדיין אמר שכל זה לא מספיק.

כל אחד צריך לדאוג להאיר את עצמו, ולדאוג להאיר את האחרים; עבודה צריך לזוז, ועבודה בן אדם צריך לדעת שיש לו תפקיד ושיש לו חובה.

חלק מהחובות הללו הן עבודות שנראות עבודות של מה בכך, אבל כל העבודות האלו של מה בכך הן אלו שמכינות את האדם לכך שהוא יוכל אחר כך להיות בצבא של הקב"ה. לא לכל אחד מתאים להיכנס, בן אדם צריך להיות ראוי ומוכשר לכך, ולכן הוא צריך לעבוד, עד שזיעה ודם יגרו ממנו.

אני לא מדבר אל אנשים אחרים שנמצאים במקום אחר, אלא: "אתנו אנחנו, אלה, פה, היום" צריכים לקום ולקפוץ ולרוץ. כל אחד צריך לעשות, ולא לחכות עד שיקראו לו. יש אנשים שמחכים, כמו בעליה לחתן תורה, עד שיאמרו להם שלש פעמים 'עמוד עמוד עמוד, החכם הגדול הגאון הנדיב המפורסם המפואר, שיעמוד ויעשה איזשהו דבר ויזוז קצת'. לא צריך להגיד לאף אחד 'יעמוד', אלא כל אחד צריך פשוט לרוץ ולעשות.

תארו לעצמכם שאתם רואים מישהו שמחזיק ספר תורה והספר נופל, אז אתם מיד רצים ומרימים אותו, לא מפני שזה היה התפקיד שלכם ולא מפני שזו היתה החובה שלכם - זה מה שנקרא להקים את התורה. כשאני רואה שהתורה נופלת, אסור לי לתת לה ליפול, וזו החובה שמוטלת עליי, אני, היום, פה, ובכל מקום. איך אני עושה את זה? אני



לעשות עוד יותר קרוב...

נאמר: "עוד ארבעים יום ויגוה נהפכת" (יונה ג, ד) - מה קרה בסוף לניווה? העיר היתה מוכרחה להתהפך - אז בסוף היא נהפכה מבפנים. מדוע? מפני שיונה אמר להם: 'תדעו לכם שהעיר הזו עוד מעט הולכת להתהפך, אז או שהיא תהפך מבפנים, או שתהפך מבחוץ. אם אתם רוצים - היא תהפך ברעידת אדמה הגונה, אתם לא רוצים? אז היא צריכה להתהפך מבפנים'.

מה שצריך לעשות זה להפוך את העולם. נתחיל מכאן ונמשיך. כל זה לא עסק של מישהו אחר. אין אנשים אחרים. אין אנשים אחרים שנוכל להגיד "הם יעשו את זה, אנחנו עכשיו נחים", אלא אנחנו אלה שצריכים לעשות את זה.

כל הבריות שיושבות ומתגרדות צריכות תיקון בבסיס - יש אנשים שאפשר להכשיר אותם על ידי צוננים, ויש כאלה שצריכים ברזל מלובן. זה מה שאני רוצה - אני רוצה להשאיר לכם כמה שאפשר ברזל מלובן, שתלבנו אותו, וכל אחד ישתמש בו, על עצמו ועל אחרים... צריך להתחיל לרוץ.

תראו איך שנראה העולם, ותראו איזה פרצוף יש לעולם. בכל מקום שיש איזה דבר של רוע בעולם אדם צריך לזכור: 'זה תלוי בי, אני אשם ולא אחרים', ולכן אני צריך לרוץ ולהתאמץ ולהשתדל ולעשות כל מה שאני יכול.

הדברים שאתם צריכים לעשות לא נועדו לעשות נחת רוח למורה, לא לרב, ואפילו לא לעשות נחת רוח להורים - אלו דברים שצריך לעשות בשביל הקב"ה. שמצד אחד, יש לו סבלנות לאין קץ והוא מוכן לסבול כל מיני שרצים ורמשים, והוא אכן סובל אותם; ומן הצד השני - הוא לעולם לא מוותר, ולעולם הוא תובע מכל אחד ואחד ושואל אותו: "בסך הכל, מה עשית בשנים שהיו לך, במקום שהיה לך, באפשרות שהיתה לך? כמה עשית, כמה מיצית את עצמך? שלושים אחוז, עשרים ושמונה אחוז, חמישים אחוז מהפוטנציאל שלך?" אין כאן תירוצים - אני עומד ערום ועריה מול הקב"ה, והקב"ה אומר: "אני לקחתי אתכם והוצאתי אתכם בשביל תפקיד מסוים, איפה אתם?" ולכן, אנחנו צריכים להתנער ולהתחיל ללכת.

כל זמן שהעולם נראה כמו שהוא נראה - פירוש הדבר שאני צריך לשנות אותו. לזה קוראים 'להפוך את העולם'. זה יכול להתחיל מקרוב, לא חייבים ללכת דווקא לקצה העולם. לא צריך ללכת דווקא לקמצ'טקה ולהציל את יהודי קמצ'טקה, אם מישהו רוצה לעשות משהו טוב הוא יכול ללכת ליהודי ירושלים, יש מה לעשות גם במקום הזה, ויש גם מה

הצעיר שתכנן גשרים בצרפת

מתוך הקובץ "הרבי, שלושים
שנות נשיאות", תשמ"א

מנחם מנדל פנה אז עם אשתו לפאריס, שם למד בטכניון ועבד כמהנדס. מפעם לפעם פגש את חותנו הנערץ, אך הוסיף לחיות בדממה בצרפת.

בשנת 1941 הצליח להימלט עם אשתו מצרפת, הכבושה בידי הגרמנים, ולהצטרף אל חותנו שאף הוא יצא לא מכבר מפולין ההרוסה. ר' מנחם מנדל נרתם לעזרת חותנו במאמץ אדירים לנסות ולהקים מחדש את תנועת חב"ד ואת מרכזה במקום גלותה בארה"ב. כאן פעל כמנהל בעשרות מפעלים וארגונים, שיזם חותנו ולאחר פטירתו של האדמו"ר, ר' יוסף יצחק, בי' בשבט תש"י, התברר, שר' מנחם מנדל הוא-הוא האיש אשר יוכל לעמוד בראש תנועת חב"ד ולהנהיגה.

גרעין לתחייה

תנועת חב"ד היתה אז לאחר שבר עצום. מרכזה העיקרי ומקור חיותה ברוסיה נהרס בידי השלטון הקומוניסטי. ואם כי למעשה נשארה רשת חשאית של יהדות

היום, י' בשבט, מלאו 30 שנה, שבהן האדמו"ר הנוכחי מליובאוויטש, ר' מנחם מענדל שניאורסון, מנהיג את תנועת חב"ד בעולם. ר' מנחם מנדל נולד בי"א בניסן תרס"ב (1902) בעיר החסידית ניקוליעב אשר באוקראינה, לאביו, רבה של העיר, הרב לוי יצחק שניאורסון, בן אחר בן של מייסד שושלת חב"ד, ר' שניאור זלמן מלאדי, ולאמו, חנה לבית לאווס. האב היה גאון בהלכה, הוגה מעמיק ומקורי (ואף מחבר פורה) בתורת הקבלה. האם היתה בת למשפחה שהעמידה חכמים וסופרים בישראל.

הבן, מנחם מנדל, הצטיין בילדותו בכישרונותיו הפנומנליים וביראת השמיים שלו, ועם זאת בהתמדה עצומה בלימוד. לא ייפלא, כי מנהיג חב"ד, האדמו"ר ר' יוסף יצחק, בחר בו להיות חתן לבתו. בשנת 1927 יצאה כל משפחת האדמו"ר מליובאוויטש מרוסיה הסובייטית, ובכללה ר' מנחם מנדל. זמן מסוים למד באוניברסיטה בברלין, ובשנת תרפ"ט התקיימו נישואיו עם בת רבו בעיר וארשה, בטקס שנעשה אחר-כך לדגם לכל החתונות החב"דיות בעולם. ר'





השנה, בלא הפסקה ובלא חופשה. תחת הנהגתו קלטה התנועה מאות ואלפים אנשים חדשים - בפעילות אינטנסיבית בכל מדינה שיש בה יהודים. מתוך אמונה עזה, "כי לא ידח ממנו נידח" - פנה האדמו"ר מליובאוויטש לכל נידחי ישראל - לנידחים במקום ולנידחים בדעות. ואמונה זו הוכיחה את עצמה. אף-על-פי, שעדיין רחוקה תנועת חב"ד מן העוצמה המספרית שלה בימי היותה במקומה, הרי שמבחינת השפעתה הכלל-יהודית, הכלל-עולמית, הגיעה לשיאים שלא הגיעה אליהם בכל תקופה אחרת. וכל זה בכוח מנהיגותו של איש אחד בלבד.

מבין כל מנהיגי היהדות בדורנו בולט האדמו"ר מליובאוויטש בכך, שאינו רואה רק את הפרטים, לא פרטים-יחידים ולא קהילות או תנועה מבודדת. נקודת הראות שלו אינה מתחילה בשאלה "מה טוב עבור חב"ד, או מה טוב עבור קהילה יהודית בארץ מסוימת", אלא תמיד בראיית כל-ישראל. ודאי, אין ראייה כוללת זו מתעלמת מן הפרטים ומן היחידים. האדמו"ר מקדיש זמן לא-יאומן לדאגה לאנשים פרטיים, לבעיותיהם הרוחניות ולכאביהם הגשמיים. אולם כל אלה - בתוך האספקלריה הכוללת של "כלל ישראל", ושל טובת הכלל ודרכו.

וחסידות (שכמעט כולה נשארה קשורה קשר אמיץ עם חב"ד), הרי היתה זו רק שארית פליטה. ואילו המרכז החדש, שהחל להיווצר שנית בלטביה ובפולין, נהרס כליל עם השואה, ובכלל זה גם רוב שרידי החסידים ברוסיה. מספר קטן של בתי-כנסת חב"דיים בארה"ב ובכמה ארצות אחרות, מאות משפחות שהצליחו להימלט מרוסיה הסובייטית, היו כל מה שנשאר מתנועה שמנתה בשעת זוהרה מאות אלפי אנשים. והאדמו"ר מליובאוויטש, ללא תמיכה, ניגש למבצע אדירים של החייאת התנועה.

הוא לא הסתפק במטרה מצומצמת של חיזוק ועידוד הנשארים. אלא בתנופה רבת-עוצמה מאין כמוה החל לבנות מחדש את התנועה לא רק כקבוצה חסידית מגובשת, אלא כגרעין לתחייה יהודית כוללת. הוא לא קיבל בשום פנים את מה שנראה כהנחה מוסכמת, כי היהדות הדתית הולכת ושוקעת, כי הדורות "פוחתים והולכים" וכי יש להצטמצם בקרן זווית ולהסתפק במועט. להפך, הוא תבע מחסידיו את המרובה - בכמות, באיכות ובעיקר - במסירות נפש. והוא נענה - על-ידי חסידי חב"ד מכבר, על-ידי אנשים, שנשארו להם רק זיכרונות ונוסטלגיה ועל-ידי צעירים וזקנים, שלא היה להם מעולם קשר אל חב"ד.

20 "מבצעים" חדשים

20 שעות ביממה

ומשום כך, כשם שבענייני הפרט הוא נזקק לכל שאלה פרטית בכל תחום

הוא מסר לכך את כל כוח חיותו ועבודתו ב- 20 שעות עבודה ביממה - בכל ימות

שינויים מפליגים, לא רק במעמדה של תנועת חב"ד, אלא בעולם היהודי כולו. תנועת חב"ד כשלעצמה נתעצמה בימיו בכל המובנים, והיא הצליחה לעבור את מחסומי השפות השונות, את מרחקי המקום - ואת המחסום העדתי. חסידי חב"ד וחסידיו של האדמו"ר הם כעת אנשים מכל הסוגים, מכל דרגות החינוך ומכל הקבוצות והעדות. הוא הצליח לשנות את התמונה, שהיהדות הולכת ושוקעת. הוא יצר, כדברי מנהיגים בארה"ב, "את הפומביות של היהדות" ולהחזיר לה את גאוותה. הגישה והאפשרות של תשובה אינן מיוחדות כעת לחסידי חב"ד - אך הן שפתחו הרבה מן הדרך. הן גילו את הסוד הגדול: הדבר הוא בגדר האפשר. זרם אדיר ובלתי-פוסק של החייאת היצירה החב"דית. ובראש הכל: הגדר האטומה, אותה "מחיצה של ברזל", שעמדה כביכול בין בני דור זה לבין היהדות - נפרצה. לא הכל נכנסים בדרך זו, אך הכל יודעים כבר, שאכן, יש דרך ויש כניסה.

כנער השתתף בהגנה העצמית היהודית בעירו, כאיש צעיר תכנן גשרים בצרפת, בהסתר ישב ולמד וקלט תורה בנגלה ובנסתר, ואחרי הכל נשאר, כיום כאז, דבוק באהבה המשולשת של ההגדרה החסידית: אהבת ה', אהבת התורה ואהבת ישראל. הוא עשה זאת לעצמו כיחיד - וב30 השנים האחרונות כמנהיג בדורו.

ובכל עניין, כך בענייני הכלל הוא עוסק בכל הבעיות - בבעיות רוחניות-דתיות מובהקות כמו בבעיות פוליטיות השנויות במחלוקת חריפה. ודאי, לא פעם מתקבלות הערכותיו ודעותיו בביקורת (למן חסידי סאטמר עד לחסידי "תרבות המחר"), אלא שכל התגובות הללו אינן משנות את דרכו. אדם שאין לו חפץ ואין לו עניין בכבודו האישי, אדם שמעת קבלו את התפקיד לא יצא מתוך אותו אמות ספורות של המרכז, שממנו הוא פועל, אדם ששעות ספורות לאחר התקפת-לב קשה הוסיף לומר את דברי תורתו - בשכיבה, מתוך חדר סגור ומוקף רופאים. וכי בעיניו יש עוד מקום לביקורות בלתי-הוגנות, להשמצות אישיות?

וכך נעשה האיש, שבמשך שנים השתדל להצניע את עצמו, שלחם בכל יכולתו נגד מינויו לאדמו"ר, לאחד האישים הנערצים ביותר בדור הזה. כבימי נשיאותו הראשונים הוא לוחם בחירוף-נפש על כל נפש מישראל, כבראשית פעולתו הוא מודע לכך, שיש צורך לעשות עוד ועוד. הוא יודע מה רבה היא המעמסה, שהוא מטיל על חסידיו ומעריציו - והוא מוסיף ויוצר "מבצעים" חדשים: להעמיק את מה שקיים, לתת יותר תוכן לאגשים המצויים בפנים, לקרב את הרחוקים, ליצור קשר עם הנידחים.

שינויים מפליגים

במשך שנות הנהגתו הצליח ליצור כמה

הקברניט

**מתוך נאום בטקס הענקת מדליה מטעם
הקונגרס האמריקני לרבי מליובאוויטש,
ראש חודש תמוז התשנ"ה**

לראותו, הם רצו ליצור משהו שאפשר יהיה לחוש בו, מין אל שאפשר להראות אותו בטלוויזיה, שאפשר לגשת אליו, שהוא תמיד "רלוונטי". והם יצרו אליל ועוד אליל; והאנשים המודרניים של אותם הזמנים פנו אל האופנה החדשה ביותר: עבודת אלילים.

אמנם פה ושם עוד היו אנשים, אשר הוסיפו להחזיק באמונת אבותיהם המיושנת. ירושלים הייתה אז עיר קטנטנה וחסרת כל חשיבות; התורה מספרת, כי מלכיצדק מלך שלם נמנה עם אותם מאמינים. ואולם האנשים המודרניים, אלו שגרו בערים הגדולות, ערי התרבות והמדע - אור כשדים, בבל, מופ; הניו-יורק והפריז של אותם ימים - היו, כמובן, אנשים נאורים. הם לא האמינו בזה.

אברהם אבינו לא גילה את המונותאיזם: הוא רק קם והכריז, שזוהי הדרך הנכונה. האמונה בא'ל אחד הייתה אמונת אבותינו, אמר אברהם, ואין לנטוש אותה. ואברהם עבר ממקום למקום והצהיר בריש גלי על אמונתו בא-ל האחד. ומה אמר אברהם? הוא אמר, ואולי אפילו במלים אלו ממש, כי הרעיון המודרני ש"האלוקים מת" הוא שטות והבל. הא-ל

"אמר רב חנן בר רבא אמר רב: אותו היום שנפטר אברהם אבינו מן העולם עמדו כל גדולי אומות העולם בשורה [כדי להספידו]" (בבא בתרא צא.).

בחרתי לפתוח בציטוט הזה מתוך הגמרא לא משום שהוא עוסק בהספד, אלא בשל קווי הדמיון הרבים שיש בינו לבין מה שמתרחש כאן היום. היום הוא יום השנה הראשון להסתלקותו של הרבי, האדמו"ר מנחם מנדל שניאורסון, הרבי מלובוביץ', וכל גדולי אומות העולם עומדים בשורה ומדברים על האיש הגדול הזה.

הבה נאמר כמה מלים על אברהם אבינו. רבים חושבים כי אברהם אבינו המציא, או יצר, את המונותאיזם; זוהי טעות. האמונה בא-ל אחד ראשיתה באדם הראשון, והיא הייתה אמונתו הראשונה של המין האנושי; אלא שאז באה תקופה של התנוונות והידרדרות.

בימיו של אברהם אבינו היו בעולם מדינות מפותחות ומתוחכמות במדע ובפילוסופיה. הפילוסופים ניסו ליצור משהו, אשר לדעתם היה הרבה יותר מודרני וברוח התקופה. במקום האמונה בא-ל עליון אחד, אשר איש אינו יכול



חי, חי ומחיה. והוא הצהיר את הדברים הללו בכל רחבי העולם.

אבל - האם אני מדבר על אברהם אבינו, או על הרבי? ההבדל אינו גדול כל כך. וכמו אחרי פטירתו של אברהם אבינו כך גם עתה מרגישים כל גדולי אומות העולם שדבר נורא קרה. דברי ההספד שאמרו לאברהם אבינו היו קצרים ביותר: "אוי לו לעולם שאבד מנהיגו, ואוי לה לספינה שאבד קברניטא" (בבא בתרא צא).

לעולם אבד מנהיגו; לספינה אבד קברניטה. בין שתי האמירות הללו יש הבדלי גוון. המנהיג הוא אדם חיוני. עולם בלא מנהיג הוא עולם נבוך; אנו זקוקים למישהו שיראה לנו את הדרך, שיוביל אותנו. ואולם כאשר ספינה מאבדת את קברניטה, זה הרבה יותר חמור. הספינה, המצויה בלב-ים, אינה מעוגנת אל שום דבר יציב. הקברניט צריך לנווט בלי הרף בתוך תנאים המשתנים תדיר. הספינה לא תגיע ליעדה מעצמה. מי יקבע את מסלולה? מי יאמר למלחים אם לעצור או להמשיך, לנוע מעט ימינה או מעט שמאלה? מי יראה את הכוכבים? מי יראה את מה שמעבר להם, ויורה למלחים את הנתיב?

בספינה הזו אנו נמצאים עתה. הספינה שלנו לא הגיעה לחוף מבטחים; בעודנו בלב ים, אבד לנו הקברניט; ואנו ניצבים נבוכים - לא רק מלאים צער אלא גם מבולבלים - משום שהקברניט אינו עוד עמנו להנהיגנו.

מה על המלחים לעשות? מה עושים בזמן שכזה? הקברניט שלנו התווה עבורנו את המסלול. הוא שרטט את המפות, הוא הראה את הדרך. מה שמוטל עלינו לעשות הוא לנסות ולשמור על המסלול הזה בכל מאודנו, לפי הקווים שהוא שרטט, עד תום המסע.

מהו המסלול הזה שהרבי שרטט? מה היה החזון שלו?



הקברניט שלנו התווה עבורנו את המסלול... מה שמוטל עלינו לעשות הוא לנסות ולשמור על המסלול הזה בכל מאודנו



כל עוד הראה לנו הקברניט את הדרך, יכולנו להתעצל קמעא ולומר: "נו, מילא, הרי האחריות מוטלת עליו". אך אם לא נהגנו בחריצות בעבר, הרי עכשיו מוטל עלינו שבעתים לגלות מה הייתה הדרך, מה היה המסלול שהוא התווה, מה מוטל עלינו לעשות. כעת חיינו נתונים בידינו.

הרבי מלובביץ' נשא בעול המנהיגות במשך למעלה מ-40 שנה, וככל שחלף הזמן, נעשה המסר שלו ברור יותר ויותר:

היכוננו, עבדו, כי המשיח בא.

כשאנו חושבים על הדברים, האמנם הזמן הזה נראה כזמן מתאים לביאת המשיח? לכאורה, נראה שאין אנו חיים בתקופה מלאה-תקווה שכזו.

ספר דניאל מתאר את העידנים השונים בהיסטוריה האנושית: בראשית, תקופת הזהב; לאחריה, תקופת הכסף; ובאחרית הימים - תקופת הברזל. נראה שאנו חיים כיום בתקופה של אליל הברזל. במאה שלנו ראינו כוח ועוצמה ללא כל כחל ושרק, בוטים וחד־משמעיים, כאגרוף פלדה. בשום תקופה אחרת בהיסטוריה לא נהרגו כל-כך הרבה אנשים, בכל רחבי כדור הארץ, בשל סיבות כה שגויות. בכל התחומים הכל גלוי וחשוף, מכוער בתכלית ומוצג לעין כל. נראה שלא נותר אפילו שריד של רומנטיקה. נראה שאנו חיים בעולם נמהר, קר, עירום ונטול כל עכבות.

ועם כל זה, הרבי אמר לנו שהמשיח בא. עכשיו ממש.

רבים דיברו על הרבי כעל איש קדוש. קדושתו הייתה ניכרת לא רק מפעם לפעם: היא הייתה עצם מהותו. לרוב בני האדם - החשובים והמפוארים שבהם ואפילו הקדושים שבהם - יש רגעים שבהם הם נחים, והופכים להיות אנשים מן השורה. אבל על הרבי צפו 24 שעות ביממה, ומעולם לא היה רגע אחד שבו אישיותו לא זרחה. הוא היה איש קדוש בעצם. אנשים גם דיברו, ועוד ידברו, על

הרבי כעל אחד מגדולי תלמידי החכמים בכל הדורות, אולי הגדול שבכולם.

ועם זאת, הרבי הכיר את העולם. בשנים האחרונות הוא היה מקבל כאלף מכתבים והודעות ביום. ברובם היו סיפורי מכאובים: מחלות, בדידות, עוני, ועוד ועוד. הרבי גם הכיר את המדע - הוא היה מדען בזמנו - והיה מעודכן בכל ההיבטים של החיים בעולם, מהספרות הרוסית ועד לחידושים האחרונים של כל המדעים השונים. זאת ועוד: היה לו שכל בל-יאומן. והיה לו זיכרון, ודרך של שימוש בו, שלא היו דומים לשום דבר שמחשב יכול לעשות. והוא גם היה איש חכם.

אם כן, בהכירו את העולם ואת צרותיו, איך יכול היה הרבי לומר שהמשיח יבוא בקרוב? איך הוא יכול היה לדבר על זה?

בשנותיו האחרונות חזר הרבי שוב ושוב על עניין אחד, כמעט כסיסמה. לפעמים הוא אמר זאת בדרך של ציווי, לפעמים בדרך של בקשה. הוא אמר: פיקחו את עיניכם, אנא, פיקחו את עיניכם וראו.

ספר דניאל דיבר על העידן האחרון בתולדות האנושות: עידן אליל הברזל, אליל שהוא חזק וקר. ואולם לאילול הזה יש רגלי חרס. הוא איננו באמת כפי שהוא נראה. אנו רואים את הכוח, וזה משתק אותנו. אבל מהו האילול הזה באמת? הוא דבר הניצב על רגלי חרס, והדחיפה הקטנה ביותר תמוטט אותו. הרבי הביט אל תוך ערפילי העתיד וראה. הוא היה בין הראשונים שניבאו כי אותו ענק של



כוח ברוטאלי, ברית המועצות, יתמוטט. ואכן, ברית המועצות התמוטטה לא בגלל פצצה אטומית, אלא משום שהיו לה רגלי חרס.

אבל לרבי היה מסר גדול עוד יותר. באומרו לנו לפקוח את עינינו ולראות את העולם כפי שהוא באמת הוא דיבר לא רק על מבנה הכוח, אלא על המבנה של החיים עצמם. הוא אמר: האם אתם סבורים כי עולמנו הוא עולם, שבו בני האדם מעוניינים רק בהנאות? אתם טועים; מה שהם באמת רוצים הוא קצת אהבה, הם רק לא יודעים כיצד לבטא זאת. ואותם אנשים, הנראים כמי שרודפים אחר הכוח והרכוש לשמם, באמת אינם שואפים אלא למעט ניחומים, לאיזו מילה טובה; הם רק אינם יודעים כיצד להשיג זאת.

כאשר אנו פוקחים עיניים ורואים אל מעבר לערפל, אל מה שמאחורי החזות החיצונית הגסה, הבוטה והצורמת, אנו יכולים להבין שבני האדם אינם באמת כפי שהם נראים: הם שונים. והשאיפה לאהבה, הניחומים ולמילה טובה נעשית יותר ויותר קרובה.

מה שמוטל עלינו לעשות הוא לעזור לאותם דברים נסתרים להתגלות, לצאת אל האור. מה שנראה בעינינו כעולם של כפירה אינו אלא עולם של אנשים הבוכים ומבקשים אמונה, מתחננים לאמונה. אך מאחר שהם מתביישים לקרוא לאמונה בשמה, הם מכנים אותה באלף שמות אחרים. הם אומרים זאת

בדרכם שלהם, כילדים שאינם מסוגלים לבטא את המלים כראוי. עלינו לתמוך בהם, לעזור להם לבטא את המלים טוב יותר, ברור יותר, לומר להם, שמה שהם רוצים לומר הוא "אני מאמין", "אני רוצה להיות טוב יותר".

אנו נמצאים כעת בסוף כל תקופות האידיאולוגיות, ואפילו בסוף התקופה שבה האמינו, כי כוח או כסף יכולים לפתור בעיות. זהו זמן אשר בו רבים כבר מוכנים, בפנימיות לבם, לאמונה. עלינו רק לפקוח את עינינו ולראות כיצד החיים מתפתחים, כיצד האמונה הולכת ונחשפת.

ואת זה, שוב ושוב, אמר הרבי: ראו, הביטו, הסתכלו אל מעבר לדברים. פיקחו את עיניכם וראו מה חבוי בפנים.

הקברניט אינו נמצא עוד איתנו. הוא הזהיר אותנו שאנו עלולים לראות סביבנו גלים ומשברים אימתניים, סערה נוראה מתחוללת, רוחות מנשבות מכל הכיוונים. ואולם הוא גם הבטיח שהחוף קרוב, קרוב מאוד.

הרבי אמר שהוא כבר רואה את החוף. נשיא מדינת ישראל לשעבר, זלמן שז"ר, סיפר לי פעם שבזמן שהוא ישב עם הרבי, ושוחח עמו שיחת חולין, הרבי פתאום אמר: "ראה, בדיוק כשם שאני יודע, בהביטי בשעוני, שבעוד חצי שעה אתה תצא מכאן, כך אני יודע שהמשיח בא".



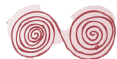
בוכל, סוף סוף, לחיות בשלום והשקט ובטח. היום הזה אינו רחוק מאיתנו, אך עלינו לחתור אליו, ועלינו להאמין שאנו מסוגלים לכך.

בכל-כך הרבה דרכים, ובכל-כך הרבה לשונות, הרבי אמר: הסתכלו אל תוכם פנימה ותראו, שאתם הרבה יותר טובים ממה שהעליתם בדעתכם. רק הביטו, פיקחו את עיניכם, פיקחו את עיניכם. שוב ושוב עלינו לומר זאת לעצמנו. עלינו ללכת אל אלו שהם רחוקים מאוד ולחלוק עמם את הסוד, שלא פעם הם אינם רוצים לשמעו.

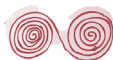
אנו אומרים לחלק מאחינו: "יהודים אתם". דומה הדבר כאילו העם שלנו סובל ממחלת השכחה. רבים כל כך בינינו שכחו מה אנחנו. ומה שהרבי אמר הוא, "לכו מאיש לאיש וגעו בהם, ולו נגיעה קלה. אמרו להם, ספרו להם, מי הם. וכשהם ישמעו אתכם, כשתחדרו מבעד לשריון המגן שלהם, העבודה כבר לא תהיה קשה, מפני שהם כבר יהיו כאן".

המסר של הרבי לא היה מיועד ליהודים בלבד: הוא אמר את אותם הדברים גם לאנושות כולה. הרבי דיבר אל בני נח - דהיינו אל כולם, אל כל אדם ואדם. הוא פנה אל אומות העולם ואמר: "אתם יכולים להיעשות בני חורין, עליכם רק להרשות זאת לעצמכם. אתם יכולים להיות טובים יותר, רק אפשרו זאת לעצמכם. אינכם צריכים לטפס על שום הר גבוה, רק הניחו לנשמתכם לדבר". הרבי אמר: פיקחו עיניכם; פיקחו עיניכם

השאלה היא לא איך להתוות את המסלול, אלא איך להמשיך בו. אנו, המלחים, איננו יודעים אלא זאת. מה שהרבי אמר בשנים האחרונות, ביתר שאת וביתר הדגשה, היה: אתם צריכים לחתור עוד חתירה חזקה קדימה. עליכם



**לכו מאיש לאיש
וגעו בהם, אמרו להם,
ספרו להם, מי הם.
וכשהם ישמעו אתכם,
העבודה כבר לא תהיה
קשה, מפני שהם כבר
יהיו כאן".**



לתת את כל-כולכם לכך: עוד חתירה, עוד אחת. והוא אמר לנו, כי בזמן שאנו חותרים קדימה עלינו להחזיק זה בידו של זה, להושיט זה לזה יד של אמון ועזרה, כי הדבר שמצפה לנו הוא כה עצום, עד שעלינו להניח לכל השונה והמפלג כדי שנוכל להגיע לכך.

ביאת המשיח פירושה קץ ההיסטוריה. ההיסטוריה היא סיפור הסבל והמאבקים האנושיים האינסופיים; וביאת המשיח היא אותו מהלך בלתי הפיך, שממנו ואילך



פנימה ופיקחו עיניכם אל העולם, כך שתוכלו להעביר הלאה והלאה את הסוד הנשגב מכל: אתם בני אדם, ואתם יודעים זאת; עליכם להשתנות, ואתם מסוגלים לזאת.

הרבי הקים מרכזים, בתי חב"ד. הבתים הללו מיועדים לכל בני האדם, לא רק לאנשים קדושים. בשלב מאוחר יותר הוא אפילו אמר: "כל בית ובית צריך להפוך לבית חב"ד". הוא לא דיבר אל הרבנים בלבד וגם לא רק אל תלמידי החכמים, על אף חשיבותם הרבה. הוא רצה לדבר אל כולם, והוא אמר לכולם: "אתם יכולים לעשות זאת". לכל אחד, גם לפשוט שבפשוטים ולבור שבבורים, אמר הרבי: תהיה מי שתהיה, אתה יכול להיות טוב יותר. וראה זה פלא, כשתתחיל להשתנות תדע, שאתה מסוגל לכך.

זהו המסלול שהרבי התווה עבורנו, זו הייתה הדחיפה שדחף אותנו, וכעת שומה עלינו להמשיך וללכת באותה דרך. אנו קרובים מאוד, עלינו לעבור רק את הגלים האחרונים. הם נראים כבירים ונוראים; יש חושך וערפל. אבל אנו קרובים מאוד. זה אינו רחוק, אם רק נפתח את מה שנמצא בתוכנו.

הרבי נהג לומר שכל אחד מאתנו הוא חלקת אדמה חשובה ומלאה אוצרות. אם נחפור במקום הלא־נכון, נמצא בוץ; זה מה שפרויד עשה. אם נחפור במקום אחר, נמצא רק אבנים; זה מה שאדלר עשה. ואפשר להוסיף ולחפור ולמצוא כל מיני הבלים. הרבי אמר, שאם חופרים

במקום הנכון, מוצאים שיש באדמה הזו כסף - זו אהבת ה'; זהב - זו יראת ה'; ויהלומים - זו האמונה. האדמה הזו נמצאת, היא אנחנו, ויש בכוחנו לחפור אותה כמו דינו. כל מה שמוטל עלינו הוא לחפור. אנו יכולים לעשות זאת; אנו נעשה זאת; אנו חייבים לעשות זאת.

הרשו לי לסיים בציטוט נוסף מהתלמוד (בבא בתרא ט"ז): "אבן טובה הייתה תלויה בצווארו של אברהם אבינו, שכל חולה הרואה אותו מיד מתרפא". כמה מכם בוודאי מכירים סיפורים על פגישות אישיות עם הרבי, על נוכחותו, על מבטו, על מילותיו וחיוכיו המרפאים.

והתלמוד ממשיך ואומר: "בשעה שנפטר אברהם אבינו מן העולם, תלאה הקדוש ברוך הוא [את האבן הטובה] בגלגל חמה.

בעודו בחיים, האבן הטובה הזו הייתה קרובה אליו בלבד; כעת היא תלויה בשמים של הכל, היא נמצאת בתוך השמש עצמה, שהיא מעתה "שמש צדקה ומרפא" (מלאכי ג, כ).

כאשר צדיק נפטר, נוכחותו מורגשת יותר מאשר בעודו בחיים בעולם הזה. מה שעלינו לעשות כעת הוא לראות את כל הדברים האלה ולהאמין בהם; לדעת, שלמרות שהקברניט איננו נמצא כאן עוד - אנחנו יכולים לעשות זאת, וצריכים לעשות זאת, ונעשה זאת. נתקדם מעט ועוד מעט אל עבר היבשה, ואז נגיע אל חוף המבטחים האמיתי. ואז נשוב ונפגוש את הקברניט.

י"ץ בתמוז ושלושת השבועות



”

התמונה הגדולה, הציור השלם של איך העולם של היהדות צריך להיות, זהו העניין של ביאת המשיח. זוהי המהות של הצום, של האבלות ושל הבכיות בכל השנה ובמיוחד בימים האלה. אנו רוצים משיח עכשיו - לכל עם ישראל, לכולם, לגרועים ולגרועים עוד יותר, משום שכולם הם חלקים של הגוף היהודי. אני מדבר על הגוף היהודי לא כגוף של אדם מסויים אלא כגוף של העולם היהודי כמכלול, כגוף אחד.

הגוף הזה, המכלול הזה הוא מה שיוצר את - "ושכנתי בתוכם"; לא בתוך המקדש לבד אלא בתוכם - בתוך עם ישראל, משום שעם ישראל בשלמותו הוא הדמות הכללית שבה מתגלה ה' בעולם. המקדש במהותו שייך למכלול של כל ישראל. המכלול הזה הוא הגוף, כשהגוף הזה פגום אזי כביכול יש פגם גם למעלה. כתוב בספר ישעיהו: "אתם עדי נאום ה' ואני א-ל" (ישעיה מג,ב), בזמן שאתם עדי אני א-ל וכשאין אתם עדי אין אני א-ל (ספרי דברים שמו). מציאותנו, הווייתנו, שלימותנו היא הדבר שכביכול הקב"ה מתגלה בו בעולמו. כשאומרים שהשכינה עלתה למרום - זו הנקודה הבסיסית של הגלות וגלות השכינה.

(שלושת השבועות - על מה אנחנו בוכים, י"ט תמוז תשע"ד)


“

שבעה עשר בתמוז - חזרה אל הטרומה מאמר, תש"ע

שבעה עשר בתמוז הוא אחד מן הימים במחזור צומות עתיק הנזכר כבר במקרא (זכריה פרק ח), הכולל ימי צום וזיכרון הקשורים לחורבן בית המקדש, אשר הבולט והמיוחד שבהם, הן בחומרתו והן בזיכרונו, הוא תשעה באב. רוב הימים הללו, למן צום גדליה עד שבעה עשר בתמוז, הם ימי צום לא שלמים, דהיינו: הצום מתחיל בעלות השחר ומסתיים בלילה. עיקרו של יום י"ז בתמוז הוא פריצת חומת ירושלים, שהייתה הצעד שלפני החורבן הסופי של העיר והמקדש; אך כמו בימי צום אחרים, גם כאן צירפו לזיכרון הראשוני של יום הצום עוד מאורעות שאירעו באותו תאריך, או סמוך לו, ואשר משנים במידה מסוימת את משקלו ההיסטורי.

לפי מסורת כללית, במיוחד בין האשכנזים, הימים שמשבעה עשר בתמוז עד אחרי תשעה באב הם "שלושת השבועות", שהם ימי עצב אשר אין נוהגים בהם כמה וכמה מנהגי שמחה, כגון נישואין וכיוצא בזה. מידת החומרה של האבלות הנוהגת ב"שלושת השבועות" שונה מעדה לעדה ומשתנה גם לפי אישיותם הפרטית של בני האדם; אך בכל מקום מתאפיינים שלושת השבועות הללו (הקרויים גם, על-פי שימוש מליצי בפסוק ממגילת איכה, בשם "בין המצרים") באיזה דוק של עצבות. בספר זכריה נאמר שכאשר יגיעו ימי טובה ושמחה לישראל יהפכו גם הימים הללו לימים טובים של שמחה. נראה כי בתקופות מסוימות בימי בית שני אכן לא נהגו בימים הללו מנהגי אבלות; אלא שמאז, לצער הלב, לא היו עוד ימי שלוה וטובה לכלל ישראל ואף לא לקהילות פרטיות, והימים הללו נתקבעו כימי צום.

עצם שמירת זיכרונו של מאורעות שאירעו לפני 2500 שנה היא חלק ממהותו של עם ישראל. הגם שיש לעם ישראל מולדת גיאוגרפית, ההיסטוריה שלו היא



מולדתו האחרת. הזיכרון ההיסטורי איננו מיועד לשמר תאריכים מסוימים; דבר זה הוא עניין להיסטוריונים מקצועיים. הזיכרון ההיסטורי בא לשמר ימים ומאורעות שהם בבחינת אבות-טיפוס למה שמתארע אחריהם. אפשר לומר שהמאורעות הללו נתפסים אצלנו כעין טראומות של ילדות. הרבה פעמים אין אנחנו זוכרים אותן, אבל רק לעיתים רחוקות אנחנו מסוגלים להירפא מהן בשלמות. דווקא האזכור של מאורעות שונים מן העבר הרחוק ושמירתם בזיכרון הפעיל הם, כשלעצמם, בגדר תרפיה. כאשר אנו חושפים את אותם מאורעות ונעשים מודעים להם, אין אנחנו מוחקים אותם; ואולם אנו מסגלים לעצמנו את היכולת להירפא מהם או, על כל פנים, להכיל אותם. בוודאי שאפשר לנסות למחוק ולשכוח את כל התאריכים והמאורעות הללו, אלא שאז הזיכרונות העלומים לא ייעלמו אלא רק יהיו מסותרים, ויישארו כחידות ללא פתרון, כפצעים נסתרים שאינם נגלים בחוץ.

כשאנחנו זוכרים את היום הזה וצמים בו אנחנו אמנם מכניסים לחיינו תודעה מסוימת של עצבות; ואולם תודעה זו עצמה היא ראשיתו של פתרון לעתיד.

להביא לימות המשיח

שיחה בישיבת תקוע כ"ז תמוז תשע"ד

התנאים הנדרשים למשיח

באופן כללי נראה שביאת המשיח תלויה לא רק בזה שישראל קדושים ירצו בבואו, ואפילו לא בזה שישראל קדושים יחליטו מי הוא האיש. יש מערך שלם שנדרש עבור ביאת המשיח. יכולתי להאריך בזה הרבה, אבל בתמצית, הנקודה היא שכדי שיהיה משיח יש צורך ביותר מאשר הצדדים החיצוניים. יש שלושה צדדים שמכשירים באיזו מידה את הזמן לביאת המשיח: הצד הראשון הוא שהזמנים יהיו זמנים כאלו שהעולם רועד בהם, בזמן של שקט ושלווה קשה מאוד להזיז איזשהו דבר, זה התנאי האחד - שהעולם ירעד ואכן בכל פעם שיש תקופות של רעידות כאלה - הנושא של המשיח מתעורר לפניהן ואחריהן. העניין השני שנדרש הוא שיהיה אדם שאפשר יהיה לחשוב עליו כאדם ראוי לתפקיד. בתוך ההיסטוריה שלנו יש רשימה גדולה מאוד של אנשים שרצו, שחשבו, שהאמינו בהם או שהם הכריזו על עצמם כמשיח.

במהלך ההיסטוריה שלנו העלו שמות של אנשים מסויימים שהיו שייכים לעניין הזה, יש כמובן כל מיני אנשים שאינם

לכשיגיע המשיח

במשך הרבה דורות דיברו על המשיח באופן של "לכשיגיע המשיח". בין שדיברו על כך שהמשיח קרוב ובין שדיברו על כך שהוא רחוק רחוק - תמיד דיברו באופן של "לכשיגיע המשיח"... בחמש מאות השנים האחרונות, פחות או יותר מזמן האריז"ל, נעשה שינוי בתודעה והתחילו לעסוק במשיח בסגנון שאפשר לקרוא לו על דרך המליצה: "להביא לימות המשיח". עד זמן מסויים ביאת המשיח נתפסה כעניין פאסיבי לגמרי, אני יושב ומחכה והוא, כשירצה - יבוא. הנקודה של "להביא לימות המשיח" היא שצריכים לתפוש את העניין בצורה הרבה יותר אקטיבית. יכול להיות שהאקטיביות הזו היא לצום כל יום או להרבות בתחינה, בקשה וצעקה או לסיים ש"ס משניות שלש פעמים בשנה - כל אחד מהם הוא בוודאי דבר מועיל - אבל עיקר הנקודה היא שאני עושה דבר שהוא לא רק לעצמי ובשבילי, אלא במובן מסויים אני עושה אותו בשביל "להביא לימות המשיח".





הוא לא אידיאה אלא בן אדם! אז צריך להיות שיהיה מישהו שיכול להיות משיח. אם אין אדם כזה - על מה ועל ידי מי יחול העניין?

אם כן, יש אנשים שראויים לזה, זה לא אומר שכל אחד בעולם ראוי לזה, אבל יש אדם שראוי. ואחרי כל זה, גם אם נמצא האיש הראוי, צריך שעם ישראל יתמוך בו. לפעמים נמצא האיש הראוי ועם ישראל אפילו לא יודע שהוא קיים, או שעם ישראל לא הולך אחריו. בסוף מסכת סנהדרין (סנהדרין צט) יש כמה מימרות על שמו של המשיח: "דבי ר' שילא אמרי שילא שמו" [בבית מדרשו של רבי שילא אמרו - שילא הוא שמו] "דבי רבי חנינא אמרי חנינא שמו" [בבית מדרשו של רבי חנינא אמרו - חנינא הוא שמו], "דבי רבי ינאי אמרי ינון שמו" [בבית מדרשו של רבי ינאי אמרו - ינון הוא שמו]. בפשטות נראה שהקבוצה של התלמידים של החכמים הללו אמרו: הנה הרב שלנו הוא האיש הראוי להיות משיח. זה לא שאותם חכמים קידמו איזו תנועה משיחית, אבל היו אנשים שהאמינו בהם שהם ראויים לכך.

רוח משיח

נוסף לכל אלה יש לדעתי דבר נוסף, וזה סוג של חיבור של האלמנטים יחד. זה הפשט לדעתי של מה שמדברים בספרים על 'רוח משיח'. הנקודה של 'רוח משיח' כוללת את כל הדברים שלא שייכים לגדרי הטבע אלא שייכים

שייכים כלל לתפקיד ולא משנה אם הם בחרו את עצמם או שמישהו אחר בחר אותם - בסופו של דבר זה אותו דבר. הרמב"ם בזמנו כתב את דעתו על 'משיח' אחד כזה שהיה בתימן, מעניין שבמכתב הזה של הרמב"ם ובמכתבים אחרים שהוא מדבר על הנושא הזה, הוא מתייחס אחרת למשיחים השונים. על אדם אחד שכנראה גם התיימר להיות משיח והוא כותב בדרך ארץ למרות שלא עלתה בידו ואילו על המשיח התימני הוא כותב שזה לא שייך ולא נוגע ולכן אין מה לדבר.

הנקודה השלישית היא שעם ישראל ירצה את זה. מפני שהיו אנשים בזמנו ובשעתו שאולי היו ראויים לזה אבל עם ישראל לא חשב עליהם או לא קיבל אותם. לפעמים העם קיבל אותם כבני אדם, לפעמים קיבל אותם כרבנים אבל לא קיבל אותם לתפקיד הזה, לא היתה סוג של קבלה אפילו פרטית. כל אלה הם התנאים שמכשירים את הענין, אבל יש נקודה אחת שהיא מעבר לכל הנתונים האלה: תהליך ביאת המשיח דורש הצתה מלמעלה.

בתשובות ה'חתם סופר' כשהוא מדבר על הנושא, הוא אומר שמצד עיקרי האמונה ותפיסת האמונה שלנו, חייב להיות בכל דור לפחות איש אחד או כמה אנשים שהם במדרגה שהם ראויים להיות משיח, זה חייב להיות. ה'חתם סופר' אומר שלולי ההנחה הזו כל התפיסה של ביאת משיח מתערערת, משום שהמשיח



לכוח של המשיח. הכוח של המשיח לא תלוי בזה שהוא יוכל לגייס עוד עשרת אלפים איש ואז הוא יעשה קונגרס. זה סוג של כוחות על טבעיים שברגע שהם מתחברים עם האדם הנכון, בזמן הנכון ובמקום הנכון מתגלה העניין של המשיח.

השלב הזה כמו שזה נראה, איננו דבר שתלוי ברצון שלי, אני יכול לומר לקב"ה: נו! הנה יש לך מועמד מצויין ויש לו חסידים, מה דעתך? אבל, כמו שאמרה אישה אחת בזמננו: הקב"ה לא עובד אצלנו אז זה לא תמיד קורה. אף על פי כן, כמו שאמרתי, כבר מאות שנים ישנו העניין הזה של "להביא לימות המשיח" - התודעה שהעניין של ביאת משיח איננו משהו פאסיבי שמסתכם בכך שאני אומר: טוב בסדר, אני מוכן שיבוא המשיח. פעם עניין המשיח היה כמו שכתוב על המשיח "כִּי יֵלֵד יֶלֶד לְגֵנוּ בֶן נִתָּן לָנוּ וְנִתְּהִי הַמְּשִׁיחַ" על שְׁכָמוֹ" - ואני אחכה שהוא יבוא. אבל תארו לכם שאדם פרטי רוצה שיהיה לו ילד והוא מחכה ולא עושה שום מאמץ להתחתן וכן הלאה ומחכה שהילד יבוא מהשמים... זה בדיוק המעבר מהבחינה של הפאסיביות לבחינה הרבה יותר אקטיבית של "להביא לימות המשיח".

ניצוץ משיח

אני לא אומר פה לאף אחד שעכשיו צריך לעשות את התוכנית המסכמת של איך מביאים את המשיח, אני מדבר על ההרגשה של החובה. אני לא יודע את נבכי לבבו של כל אחד מכם, יכול להיות

שיש כאן מישהו שמרגיש את החובה הזאת, אבל זו צריכה להיות חובה פרטית של כל אחד ואחד. זה לא עניין של דרשה, זה פירוש פשוט של תפילה שכולנו אומרים. כשמגיעים לבית הכנסת בימים טובים המנהג הוא שפותחים את ארון הקודש ואומרים את י"ג מידות הרחמים שלש פעמים או פעם אחת ואחר כך אומרים תפילה, יש תפילה של הימים הנוראים ויש של תפילה של שלושת הרגלים. בתפילה של הרגלים יש נוסח מאוד מוזר, אנחנו אומרים 'ויקויים בנו מה שכתוב: 'ונחה עליו רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה'", השאלה היא: מה פתאום שזה יקויים בנו? הרי הפסוק הזה נאמר על המשיח, ופה אנחנו אומרים בתפילה שזה יקויים בנו, מה הפשט של זה? את השאלה הזו שאלו אנשים הרבה דורות, אחד הפירושים שיש בזה על דרך הפשט הוא שיש צד שכל אחד מישראל הוא אמנם לא משיח בשלמות אבל הוא ניצוץ משיח, לכן אני יכול לומר גם על עצמי שיקויים בי, אני פלוני עבדך בן פלונית אמתך, שינוח עלי רוח עצה וגבורה - אני מבקש את זה על עצמי, על המשפחה שלי על הילדים שלי.

משום שהעניין של "להביא לימות המשיח" הוא באמת לא נמצא רק במרחקים הלא ברורים של המציאות, הוא נמצא במקום הרבה יותר מחייב. גם אם אין עלי חובה אישית שמצאתי את הדרך איך להביא את המשיח, אני עדיין יכול לעשות איזה דבר שיביא את הגאולה. אני אעשה איזה דבר ויכול להיות שהדבר שאני עושה לא

זה לא נעשה רק כדי לזכות את ישראל, גם משה רבנו לא בנה בעצמו את המשכן, גם שלמה המלך לא בנה בעצמו את בית המקדש, היו עשרות אלפים אנשים במקדש הראשון ולא פחות מזה במקדש השני שבנו אותו. מה שאני רוצה הוא שכל אחד יקח אבן ויביא אותה למקום הראוי. אז נכון שאני לבדי לא יכול לעשות זאת, יכול להיות שמישהו לא יכול לבנות קיר שלם אז לפחות בזמן שלו הוא יביא שלשה אבנים.

תבנית של העולם

אדם צריך שתהיה לו תבנית, לא תבנית של חשבונות העולם בכללו, אלא תבנית של 'מה אני צריך לעשות בעולם'. אדם צריך לשאול את עצמו לאיזה תבנית עולם אני מכוון, מה אני צריך לעשות בעוד שלוש שנים ומה אני אעשה בעוד עשר שנים, מה העולם שהייתי רוצה לבנות? זו לא הגדרה רחבה כמו ביאת המשיח, ביאת המשיח היא לא בנייה של אבן אחת ועדיין אני יכול לבחור נתח אחד ולעבוד בו בשביל להביא את המשיח.

הרמב"ם מדבר על המשיח בתור שינוי גלובלי שחל על כל העולם בלי שהשינוי הוא ניסי. אני לא יודע איך שינוי כזה נעשה, איך אני יכול לעשות שלא יהיו מלחמות בעולם, ושיהיה שפע בעולם ועוד כמה דברים שהרמב"ם מזכיר. אם אני רוצה לקדם את הדברים האלה - זה דורש יותר מאשר לעשות כתר מקרטון ולהגיד הנה המשיח. כשאדם רוצה להביא לימות

מועיל לכלל העולם אבל יכול לתרום משהו בשביל העניין. על דרך משל, אם בית המקדש לא יבנה באש, ויצטרכו אנשים לבנות אותו - פירוש של דבר הוא שכמה אלפי אנשים יצטרכו להביא אבנים. בבית המקדש הראשון והשני היו כמה אלפי אנשים שאף אחד מהם לא בנה את המקדש, הם היו פועלי בנין שכל אחד מהם הביא אבן ומזה נבנה המקדש



**ביאת המשיח היא לא
בנייה של אבן אחת
ועדיין אני יכול לבחור
נתח אחד ולעבוד בו
בשביל להביא את
המשיח.**



שהיה בניין די גדול. אפשר לראות את זה בחומות של הר הבית, הכותל המערבי הוא לא חומת המקדש אלא הוא חומה של הר הבית, אם מסתכלים שם אפשר לראות שאנשים עשו משהו... זה לא שהיה איש אחד שאמר בהשבעת האבן שהאבנים יבואו מאיזשהם מקומות ויסתדרו מייד בתוך הקיר, היו אלפי אנשים שחלק מהם היו שכירים וחלק היו מתנדבים שמשכו את האבנים האלו, סיתתו אותן ובנו את החומות.



לעשות לעולם בכללותו. רק בארצנו הקטנטונת יש דברים רבים מאוד שאפשר וצריך לעשות. הרי כמה בעיות יש בעולם שלנו, יש בעיות שמתרחשים בעולם במגזרים שונים, תארו לכם שמישהו היה אומר שהוא מקדיש את חייו לילדים נכים, לא עיסוק שאדם עושה מהצד בין העבודות שלו - מתנדב במשך שלושה ימים בשבוע למשך חצי שעה, אלא כרעיון, כמשימה. אני חושב על העניין שיש ילדים שנולדים נכים ואני בוחן את הבעיה הזו ואת כל הפרטים שלה, איפה הם לומדים ומה הם יכולים לעשות ואיפה הם יכולים להשתלב בתוך החיים שלנו - ואני אומר לעצמי: זה נושא ואני רוצה לעסוק בו. אני בכוונה לא מדבר על עניינים של רוחניות, יש המון דברים וצדדים שיכולים להביא לביאת המשיח, אז אולי אני לא יכול לעשות את כל הדרך אבל החתיכה הזו היא דבר שאני יכול לעשות.

אני שומע מכל מיני אנשים פשוטים בכל מיני אירועים ובכל מיני נושאים שנאנחים ואומרים: אין מה לעשות, רק שיבוא המשיח. זו לא תוכנית, זו רק הבעת משאלה בצורה כל כך לא רצינית. כמו שאמר בעל התניא: המשיח שאנשים רוצים - לא יבוא, והמשיח שיבוא הוא לא המשיח שאנשים רוצים.

אפשר לחלום ולרצות עולם שלם ויש דברים שמותר לאדם לחלום עליהם ולרצות אותם. זה בדיוק שאנחנו מבקשים בתפילת שמונה עשרה - יש

המשיח הוא צריך קודם כל להבין על מה הוא מדבר, להבין למה הוא מצפה. אדם צריך לומר לעצמו: בתוך העולם שאני חי ופועל בו, מה התבנית שאני יכול לראות ולעשות בשביל לבנות לקראת המשיח. נניח שאני חושב שאם כל הארץ תהיה ישיבות ישיבות זה יהיה עניין מועיל - זה סוג של חזון שיכול להיות לאדם. יכול אדם לשאול את עצמו למשל: איך אני חושב שירושלים צריכה להיראות? מה התבנית שאני רוצה לעשות בתחום הזה והזה. יש אנשים שיש להם תבניות יותר גדולות, רק לשם הדוגמה, כשהייתי יותר צעיר מכל מי שנמצא פה עכשיו, ממש ילד, ישבתי וחשבתי על תוכנית גדולה שהייתה נראית לי כרעיון טוב: לעשות את תעלת הימים - לבנות תעלה מים התיכון לים המלח, חשבתי שזה יעבוד בגלל הגובה וחוץ מזה שהיא יכולה להיות מעבר, זה גם יכול להיות מקור עצום של אנרגיה. הייתי בן 12, מה אני יכול לעשות... מאז גדלתי ואני כבר לא בטוח שזה רעיון כל כך טוב, אולי בגלל שאני מודע לבעיות של אקולוגיה וכיוצא בזה, יש אנשים שעדיין חושבים שזה רעיון טוב.

המשיח שאתם רוצים

ברגע שאדם חושב מה אני יכול לעשות, כדי שיהיה "ובא לציון גואל", מה אני יכול לעשות כדי לבנות אבן שתהיה נדבך למקדש - מתברר שיש המון דברים והמון תחומים, בפרט אם אני מודע למימדים הגדולים של העניין ושל התיקון שצריך

לבנות דבר גדול

יש בעיות במתמטיקה שאי אפשר לפתור אותן בלי לפרק אותן לחלקים. כשאני מדבר על הבעיה של להביא לימות המשיח וחושב על כל הבעיה בבת אחת - אני חושב שאני לעולם לא יכול להצליח. איך אפשר לפתור אותה, אני מפרק אותה לאלף אלפי חלקים ומתחיל לנסות לפתור.

יש דברים שאני יכול לחשוב עליהם בנושאים חשובים באמת. למשל חינוך ובתי ספר. אדם עשוי להגיע למסקנה שזה נושא מספיק חשוב, ולכן הוא נעשה מורה. במשרד החינוך הייתה פעם מעין ועדה כזאת שהיו לה יותר רגליים ממרבה רגליים והיא כללה כל מיני אנשים. מכיוון שהייתי הפראייר הכי גדול נתנו לי לכתוב מחדש את חוק חינוך חובה. זה היה דבר רציני לתכנן את החינוך לעשרים שנה בעתיד ולכן חשבתי שאולי עושה את זה. בסוף לא יצא מהוועדה שום דבר. בכל אופן זו הייתה פעם ראשונה שקראתי את חוק חינוך חובה, זה מאוד מעניין, למשל היה כתוב שם שאחת ממטרות החינוך בארץ היא לחנך את התלמידים להיות חקלאים. חינוכו אנשים להיות חקלאים וזה היה חלק מהתשתית של המדינה. באו אנשים שלחלק מהם היה המון כשרון והם נהיו מורים בבתי ספר יסודיים כי הם חשבו שצריך לבנות את החינוך בארץ. היו ביניהם אינטלקטואלים ואנשים משכילים וגם כל מיני משוגעים לדבר והם הלכו ללמד ילדים בבתי ספר

בתפילה כל מיני בקשות פרטיות אבל יש גם בקשות כמו "ובנה ירושלים", "את צמח דוד" "והשב את העבודה" - יש הרבה בקשות גדולות למרות שאף אחת מהן לא אומרת בפשטות: תביא את המשיח בבקשה.

העניין הזה של התמקדות בחלום ספציפי, במשימה מוגדרת, בתחום מסוים, הוא עניין גדול. יש סיפור על אחד הצדיקים שבגיל מסוים הוא הפסיק ללמוד גמרא ולמד רק מסכת ברכות. אדם יושב ומרכז את עצמו בדבר מסוים, בדבר אחד, וגם אם ישאלו אותי בשמים אני אוכל להשיב תשובות טובות על הדבר הזה.

רק להביא עוד דוגמה: היה לאדם אחד רעיון באיזו קבוצה שהתחילה בדרום אפריקה שישכנעו הרבה יהודים לעשות שבת אחת כהלכתה, רק שבת אחת. הם עבדו ברצינות זו הייתה הצלחה גדולה מאוד. יש לבן אדם רעיון, זה לא פתרון לכל בעיות העם והארץ אבל זה לא דברי הבל. אדם יכול לשבת בנתניה או בהרצליה או בכל מקום אחר ולחשוב מה אני יכול לעשות כדי להחזיר את יהודי המקום בתשובה.

לדעתי זה חשוב שיהיה לבן אדם משהו שהוא יושב וחושב עליו והוא מקבע אותו בתור המשימה שלו. משהו שאנשים עושים לא רק בגדר של עיסוק צדדי אלא כמשהו מוגדר - זה דבר אחד שאני חושב שהוא חשוב ומביא לביאת המשיח.

ולאיזה עניין הוא יכול לפעמים גם לגדול בתוך זה.

מארש למלך המשיח

בספרי עזרא ונחמיה מוזכרים הרבה פעמים אנשים ממקומות שונים שהתנדבו. באו אנשים לארץ והיה להם חזון לבנות חומה מסביב לעיר. כתוב שם איך שכל אחד בנה מהפינה הזאת עד הפינה הזאת, זה תיאור יפה איך שבנו את העיר ירושלים, נחמיה לא נתן פקודה, הוא קיבץ את התקועים ואת הגלילים ואת שאר האנשים ואמר להם פלוני ופלוני אתה תבנה מהפינה הזאת עד לכאן. כך בנו את העיר וכך בנו את הארץ. אני מדבר על דברים שהיו בעבר, היום אנשים שרים בתחילת התפילה "שיבנה בית המקדש במהרה בימינו" אבל משום מה האבנים לא זזות... יש דברים כמו לבנות את חומות ירושלים ויש גם המון דברים אחרים שצריך לעשות, איש איש בעניינו ובמקומו. אדם אחד פועל משהו בתחום שלו, ובתוך החלק שלי אני עושה משהו ומתוך כל הדברים הקטנים האלה יוצר דבר גדול. כשעושים תזמורת היא בנויה מכל מיני כלים. אני יודע שאני כינור ולידי יושבת ויולה וכן הלאה ויחד נעשה המערך הכולל של תזמור, אם חסר כלי אחד - צריך להשלים אותו ואחרי כל זה אפשר יהיה לעשות איזה מארש לכבוד המלך המשיח.

יסודי. היו אנשים שהיו להם כשרונות גדולים, שהיו יכולים לעשות קריירה בכל מקום בעולם, שהחליטו לעבוד עבודת כפיים. אבי המנוח שגדל במשפחה עשירה ובוודאי לא למד לבשל לעצמו אפילו קפה - עלה לארץ כחלוץ וחפר את הביצות בעמק יזרעאל. העמק הזה הוא היום מקום יישוב פורח בגלל שהיו אנשים שעבדו בביצות עד המותניים, אבי באופן פרטי קיבל מזה מלריה. אחר כך הוא נהיה בנאי והוא היה מראה לי את בניין הדואר בירושלים ואומר: את זה אני בניתי בידיים שלי. זה האופן שהאנשים הללו חיו בו, התודעה הייתה: אני בונה דבר גדול, אולי לא גאולת משיח אבל דבר גדול, והדבר הזה מצריך חקלאים, מורים וכך הלאה.

אני לא מספר את זה בשביל לספר מופתים. בעיינו ראינו אנשים שבנו את המדינה היהודית בידיים וחלק מהם נעשו אנשים גדולים בכל התחומים וחלק לא נעשו. ראיתי מכתב כשמישהו כתב ליצחק שדה שממש אז הגיע לארץ, ואותו אדם כתב לו שיפנה לאבא שלי שכבר היה בארץ, כדי שיעזור לו למצוא עבודה. כך הגיע יצחק שדה לארץ ואחרי זה הוא נהיה המפקד של הפלמ"ח. הוא חשב שזה מה שצריך לעשות והוא עשה משהו מועיל. אני הכרתי אדם אחד - קיבוצניק זקן - והוא אומר לי: תראה כשעליתי לארץ היה לי חבר לאוהל, קראו לו לוי אשכול, אני נשארתי קיבוצניק והוא נהיה ראש הממשלה... מתברר שכשאדם מכניס את עצמו לאיזה חלום



האובדים והנידחים

שיחה בישיבת מקור חיים, "סמינריון בנושא "יהדות התפוצות" תשס"א

רק בין מקום גרוע למקום יותר גרוע. זו בערך החלוקה.

כשמישהו חי בתוך הבועה הדתית - ועכשיו, כמעט כולם חיים בתוכה - הוא אפילו לא מביא בחשבון את העניין הזה. יש מצב קיים, והמצב הקיים הוא מציאות קשה ומרה. עם ישראל מונה כעת בעולם 16 מיליון יהודים; אך 16 מיליון יהודים - הם יהודים של נייר, של סטטיסטיקות שלא אומרות כמעט דבר. בפועל, מהבחינות של ההזדהות וההתקשרות, המספרים קטנים לאין ערוך.

אתם יודעים כמובן מה העצה שמייעצים בכמה מקומות: "אנחנו פשוט נוליד ילדים, הם לא יולידו ילדים, בסוף אנחנו נהיה הרוב". זה מה שמכונה - ניצחון אידיאולוגי מכוח חדר היולדות; אני רוצה לומר שגם זה לא פשוט.

אנשים מכמה וכמה מגזרים אינם יוצאים מיהדותם על ידי טריקת דלת. הם פשוט נעלמים, מתנדפים להם, ופשוט לא רואים אותם, לא שומעים אותם ולא מכירים אותם. החלק של אלו הנשארים

ודאי שמעתם על הרב אביחיל שהולך ממקום למקום ומנסה לחפש את עשרת השבטים. יש פה לפחות בחור אחד או שנים שאביהם הלך גם כן במסעות הללו לחפש את עשרת השבטים. גם אני מחפש את עשרת השבטים. אבל אני לא הולך לאפגניסטן. אני הולך לניו יורק, אני הולך ללונדון, אני הולך לפאריז ואני הולך לתל אביב - שם נמצאים עשרת השבטים!

כאשר אדם הולך ומחפש בחור נידח בני אדם באפריקה שיש להם, או שאין להם, גן של כהנים - זה אינו החיפוש אחר הדבר הרציני. הדבר הרציני הוא שרובם של עשרת השבטים, רוב מניין ובניין, אינם נמצאים במקומות שלא שזפתם עין, אלא במקומות שנראים לעין... ובאופן מאוד מאוד ממשי הם 'האובדים' בארץ אשור והנידחים בארץ מצרים'.

שבטי ישראל - זאת אומרת הרוב הגדול של העם היהודי - בין בארץ ובין בחוץ לארץ, הם בעצם סוג של עשרת השבטים, זה המצב הקיים כיום הזה. וזהו המצב בכל התפוצות, ההבדל הוא



ומחזיקים ביהדותם, התופעה של "עוד בה עשיריה ושבה והיתה לבער" (ישעיה ויג), העשיריה הזאת שנשארת - גם כן איננה חסינה ומחוסנת לקראת העתיד.

אם אנחנו מדברים על התפוצות, הרי זה במידה מסוימת מפני שקשה לנו ואיננו רוצים לדבר על מה שיותר קרוב אלינו.

יש מחלוקת גדולה ויסודית מאוד בינינו לבין העולם החילוני בארץ בשאלה איך מגדירים שמירת תורה ומצוות. הציבור החילוני אומר: שומר תורה ומצוות הוא חבר במועדון חברים, ובמועדון החברים הזה כולם נוהגים ללכת, נניח, עם ציפצ'יק על הראש. במועדון שלך תעשה כרצונך כל מה שאתה עושה, אבל למה אתה אומר לי לעשות את הדברים הללו? זאת אומרת: אתה רוצה לשמור שבת - יערב לך. אתה רוצה צ'ולנט - יערב לך. אתה רוצה לצום ביום הכיפורים - יערב ויבושם לך, אבל למה אני צריך לסבול מפני שאתה רוצה לעשות את זה?

הטענה הזו היא לא רק עניין של ויכוח, האם פלוני מחויב במצוות או לא מחויב במצוות. הויכוח הוא הרבה יותר יסודי. ברגע שאדם מסכים, כמו שרבים בציבור הדתי מסכימים, שיש שני קהלים: יש קהל דתי, שיש לו צרכים ועניינים משלו, ויש קהל אחר שהוא אחר; ברגע שמסכימים שהעניין הזה של היהדות הוא עניין של רצון אישי, פרטי, של אנשים רוצים להשתייך לקבוצה כזו או לקבוצה אחרת - באותה שעה למעשה, שולל האומר מעצמו את כל ההנחות ואת

כל הבסיסים שעליהם הוא עומד. מפני שהתורה אומרת כי מי ששומר מצוות עושה זאת באשר הוא יהודי, ולא משום החלטתו להצטרף לדת המשונה הזאת. ואם אדם סבור שזה עניין של "רוצה או לא רוצה", באותה שעה הוא שולל מעצמו את הצידוק ההגיוני לקיומו הדתי.



המחוייבות שלי כלפי היהודי הרחוק היא אותו סוג של מחוייבות השייך אלי. הקשר שלי אלי הוא אותו סוג של קשר שלי אל הקב"ה.



ברגע שאדם מודה שלפלוני היהודי מותר לנסוע בשבת, הרי זה אומר שאינו מקבל יותר את קדושת השבת. זהו בעצם תוכן הדברים. אם לא אומרים כך, פירושו של דבר שאותו דבר המחייב אותי לשמור שבת, אותו דבר שמחייב אותי לאכול כשר - הוא המחייב כל אדם מישראל, ובאותו אופן, ובאותה מידה שאני דואג לעצמי. כשאדם מסכים, במודע או שלא במודע, להנחה שמישהו אחר שלא רוצה פטור מזה, באותה שעה הוא משמיט את הקרקע מתחת לרגליו שלו ומאבד את

כאן משפט אמת אלא עניין של שעשוע.
זהו פן אחד של הדברים.

יש גם פן שני, צד אחר של אותו דבר. טבעם של דברים הוא או לגדול או להצטמק. ואם אינני גדל, פירושו של דבר שאני מצטמק. כאשר אני מחליט שאני מתבצר בחומות שלי ואינני יוצא החוצה למתקפה - אני גם לא שומר את מה שיש לי במקום שלי. מישהו מכם נסע בדרכים בחודשים האחרונים? כל מי שנסוע בדרכים בימים האלה יכול לראות את זה - כוחותינו משיבים אש, ולכן פה ושם נהרג עוד אחד ועוד אחד... הבסיס לכל זה הוא שברגע שאני רק מנסה לשמור על עצמי ולהשיב אש אל מקורות הירי, אני בסופו של דבר דן את עצמי להיות מותקף, ואינני יכול לגדול. אם אנו חיים, פירושו של דבר שאנו עושים דברים שהם לא רק בתוך התחום שלנו. אם אני לא גדל, פירושו של דבר שאני קטן.

דבר חי לא יכול להישאר במצב סטטי, ודבר שנשאר במצב סטטי - אינו גדל. במילים אחרות: דבר שמפסיק לגדול, בין בתוכו בין מחוצה לו, נקרא במילים אחרות: מת; וסופו של המת להירקב במוקדם או במאוחר. הסיבה שהחי איננו נרקב - היא מפני שהוא עדיין גדל, הוא עדיין עושה פעולה בתוך עצמו. הוא אוכל, שותה ועושה דברים. כשהוא לא עושה את זה, פירושו של דבר שהוא מת.

עכשיו נדבר על התפוצות, על הקרובים ועל הרחוקים. לפני שנים אמרתי, ואני

זכות הקיום האמיתית שלו. ומכאן והלאה - אותו אדם סובלני אינו אלא חלק ממה שקוראים "היהדות החילונית". הרי כל היהודים החילונים שומרים כמה מצוות. למשל, הם נמנעים מלהתאבד; הם רובם אוכלים בשבת, גם הדתיים עושים את זה, אלא שאנו עושים עוד כמה דברים. הם אוכלים סופגניות, אנחנו גם אוכלים סופגניות וגם מדליקים נרות חנוכה, הם אוכלים בפסח חמץ ומצה, אנחנו אוכלים בפסח רק מצה, אבל מבחינה עקרונית אנחנו שייכים לאותו ציבור...

לכן, חלק מהעניין הוא: מה קורה ליהודי שיושב עכשיו באירקוטסק, בקצה הצפוני של רוסיה? - אכפת לי? אם לא אכפת לי, פירושו של דבר שלא אכפת לי כלל מכל העניין כולו. אינני יכול לחלק בכך ולהגיד: אני את נפשי הצלתי, אני אחר, אני שייך לסוג אחר - אינני אחר. המחוייבות שלי כלפי היהודי הרחוק היא אותו סוג של מחוייבות השייך אלי. הקשר שלי אליו הוא אותו סוג של קשר שלי אל הקב"ה. ומי שמודה שיהודי אחר פטור מזה - פירושו של דבר שגם הוא פטור מזה...

ברגע שיש נוסחה מתמטית, למשל, כמה זה $(a+b)^2$ - המשמעות שלה היא שהנוסחה הזו תישאר נכונה לגבי כל מספר a ו-b. אם היא נכונה רק לגבי שני מספרים היא אינה נוסחה. ברגע שאדם מסכים ומודה שהיהדות איננה נכונה ואיננה תקפה לגבי כל יהודי שבעולם, הרי הוא אומר בזה שהדבר הזה איננו תקף יותר. ומעתה אין כאן נוסחה, אין



עדיין מחזיק בדעתי, שהמצב הקיים ביהדות רוסיה היום הוא מה שיקרה ליהדות אירופה בעוד 5 - 10 שנים. ומה שיקרה ליהדות ארה"ב בעוד 20 שנה - הוא מה שיקרה ליהדות בישראל בעוד 30 שנה. אלו אינם שני חלומות... חלום אחד הוא. אני מצטער שזה חלום זוועה, אך הפרות הרזות אוכלות כל הזמן את הפרות השמנות, והשיבולים שדופות הקדים, באופן מפתיע, למרות שהן שדופות קדים, בולעות את השיבולים הטובות. ככה זה קורה בעולם המציאות שלנו, ואם איני רוצה להישאר בתוך מימושו של חלום הזוועה הזה - הפתרון של הדברים האלו הוא פתרון אחד.

הפתרון לכך איננו עניין של אדם יחיד שרוצה ומוכן לעשות איזושהי פעולה של התנדבות. לא כל אחד יכול לעשות את אותם הדברים. יש דברים שאדם מוכשר לעשות - יש אנשים שהקב"ה חנן אותם בפה, אבל לא את כולנו הוא חנן בפה מדבר, ויש אנשים שהקב"ה חנן אותם בעט כותב. ולאחדים יש רק מכשיר כתיבה שבקושי יכולים לאיית בו את הא' ב'... אבל יש דבר כולל, והוא: ההרגשה של החובה ושל המחוייבות, מחוייבות חברתית ומחוייבות אידאית.

אינני מדבר על מצוות אהבת ישראל, אני מדבר על דבר יותר בסיסי. ברגע שאנו אומרים על פלוני, שעושה את הדברים שהוא עושה, או שאינו עושה מה שהוא צריך לעשות: "הוא אחר", "הוא כזה וכזה" ולכן הוא פטור - באותה שעה אנו

אומרים שכל מה שאנו עושים הוא הבל הבלים. אם אני יכול ללבוש מכנסיים בצבע מסוים ולא אכפת לי שאחר לובש צבע אחר, הרי זה מפני שהצבע של המכנסיים אינו חשוב; אבל כאשר אני רואה מישהו אחר שחתכו לו את הרגל, אינני יכול לומר ש"כך צריך להיות", ש"יש אנשים בלי רגליים". ברגע שאני מסכים לכך, גם הרגל שלי איננה עומדת יותר. ברגע הזה, גם הרגל שלי נקצצת, משום שאני מודה בעיקרון; וברגע שאני מודה בעיקרון - יצאתי מחוץ לתחום של הקיום שלי.

ולכן אינני מדבר רק על אנשים שעושים מעשים, שליחיות או חובות. אני מדבר על דבר הרבה יותר רחב, שאיננו תלוי ועומד במתנדב פלוני, במישהו שדווקא חשקה נפשו לעשות פעולה כזו וכזו. אני מדבר עכשיו על ההרגשה הכללית כלפי העניין - על התחושה שהכל, כל אחד ואחד, הוא במחוייבות הזו. כל אחד מאיתנו הוא צד בעניין, בין כשהוא עושה מעשה בפועל ובין שאינו עושה.

אנשים אינם יודעים שהם נמצאים בתוך הבועה, אנשים לא יודעים איפה נמצא העולם. צריך לקרוא על העולם לא רק כדי לדעת אותו, אלא צריך לקרוא על העולם כדי לדעת על עצמי.

אסיים בסיפור. יום אחד ר' יצחק לוי מברדיצ'ב החליט לשלוח שליחים לכל העיירות מסביב. זה היה לפני מותו, בערך בשנים 1805 - 1810, הוא שלח שליחים לכל העיירות מסביב עם מסר בידם. הם



המושגים של היהודים, שוב אין זה דבר ברור שיש אלוקים. סתם יהודי שישב שם בעיירה השלוח ברדיצ'ב, לא ידע עדיין שיתכן שיש מישהו שיכול להעלות על הדעת שאין אלוקים בעולם. הוא לא ראה דבר כזה. אבל הרבי הרגיש שבאה רוח חדשה ועולם חדש. רוב האנשים לא ידעו שקורים דברים כאלה, הם לא הסתכלו. הם חשבו: אנחנו נמצאים במקום שלנו, בגטו, מה אכפת לנו מה שקורה בעולם? מלכים מתנצחים זה עם זה - אנחנו מה ענייננו בזה? אנחנו יכולים לשבת בשקט.

אבל, אם אינני עושה דבר - זה לא רק כאילו לא עשיתי, אלא זה כאילו חטאתי ופשעתי. בכך שאני מודה בסטטוס קוו, לא רק שאני מודה ומאשר ומאמת דברים שאיני חפץ בהם - אלא, יתר על כן: אני מכחיש את עצם קיומי. אדם המתעניין בגיאוגרפיה של פנמה, פרגוואי ואקוודור, זה לא בדיוק העסק שלו; אך מה שקורה ליהודים בפנמה או באקוודור, זה כן העסק שלי, לא רק בגלל מי שאני, אלא משום שיש לי קירבה משפחתית. משום שאם אני מסכים שהיהודים האלה הם לא חשובים - פירושו של דבר שאני מסכים שכל היהודים אינם חשובים. לכן, אינני מדבר רק על גיבורי החיל שצריכים ללכת ולעשות מעשה, אני מדבר כעת על כולם. זה אתגר ישיר לכולנו. יכול להיות שאינני יודע עדיין שהאיום הזה מאיים עלי עכשיו - אבל זה אתגר ישיר, ואני צריך להגיב. אני צריך להגן על קיומו של היהודי האחר, שהוא קיומי שלי.

היו צריכים ללכת לכל הקהילות והכפרים הקטנים מסביב לברדיצ'ב, ולהגיד להם ש"הרבי מברדיצ'ב אמר שיש אלוקים בעולם". אני בטוח שכל השומעים ששמעו אותו הסתכלו זה בזה ואמרו: טוב, הרבי משוגע; כולם יודעים שהוא משוגע, איך הוא מתנהג, איך הוא מדבר - אז נכנס לו עוד שגעון אחד לראש... אבל האמת היתה - שהוא הרגיש וידע את



**מה שקורה ליהודים
בפנמה או באקוודור,
זה כן העסק שלי, לא
רק בגלל מי שאני,
אלא משום שיש לי
קירבה משפחתית.
משום שאם אני מסכים
שהיהודים האלה הם
לא חשובים - פירושו
של דבר שאני מסכים
שכל היהודים אינם
חשובים...**



אמיתות הדברים, שאז, אחרי המהפכה הצרפתית ששינתה את כל עולם

חברים


מיוחד עבור קוראי 'שפע רב' - פרק מתוך הספר החדש בעברית "מילים פשוטות" שיצא כעת לאור

למונח "חברות" אין משמעות אוניברסלית מדויקת. ההגדרה המדויקת, כמו הגדרת הפורנוגרפיה, תלויה במקום הגאוגרפי, ואומנם היא משתנה מארץ לארץ ומתרבות לתרבות. הכול מסכימים שחבר הוא מי שאינו אויב או אם תרצו: היפוכו של האויב. אך חוץ מהגדרה זו על דרך השלילה המונח "חברות" מקיף מגוון רחב של מערכות יחסים.

בארצות מסוימות, שבהן משמעות המילה "חבר" רחבה מאוד, אדם היושב לידי בבית הקפה או עמית לעבודה ייקראו "חברים", ואילו בארצות אחרות אדם כזה ייחשב בקושי למכר. הבנתנו את המילה "חבר" מעורפלת כל כך, שהמילים "חבר" ו"חברה" (ובאנגלית: boyfriend\girlfriend) מציינות לפעמים קשר שאינו קשר חברות כלל. בארצות אחרות, כגון רוסיה - והדבר נוגע לגורמות תרבותיות מושרשות היטב ולאז דווקא למערכת החברתית או הפוליטית - מייחסים חשיבות רבה מאוד לרעיון החברות, והיא נתפסת כקשר רגשי עמוק שחשיבותו גדולה מכל קשר אחר, וקשרי המשפחה הקרובים בכלל זה. לפעמים אנשים מחליפים בני זוג שש ושבע פעמים, אבל קשר חברות יכול להימשך חיים שלמים.

באנגלית המודרנית אין הבחנה לשונית בין "אתה" ל"אתם". בצרפתית, בגרמנית, ברוסית ובשפות רבות אחרות פונים בגוף שני רבים, "אתם", בדרך של כבוד לאדם שמעמדו שווה למעמד הדובר או גבוה ממנו. פנייה זו קובעת ומשקפת קשר פורמלי, ואילו הפנייה בלשון יחיד שמורה בעיקר לחברים קרובים ולבני משפחה. "אתה" שונה בתכלית השינוי מ"אתם", והמעבר מ"אתה" ל"אתם" מסמן מעבר ממערכת יחסים פורמלית לקשר אינטימי. במדינות אירופיות רבות צוין המעבר הזה בטקס ולעיתים יש מנהגים קבועים לעשייתו. הוא יכול להיעשות בדרך קלילה או בכובד ראש, אך תמיד יציינו אותו בחגיגה כלשהי משום שהוא מסמל מעבר מקשר פורמלי או שגרתי לקשר קרוב ואינטימי.

ההבחנה הלשונית הזאת מדגישה שחברות היא אינה רק מילה שמשמעותה כללית



ולא־מדויקת, היא אינה רק הנאה מחברת אדם אחר והימצאות במחיצתו, היא הרבה יותר מכך. חברות היא דבר עמוק מאוד, ויש בה גוונים ובני־גוונים של רגש.

נוסף על ההבדלים בין התרבויות המובנים השונים של המושג "חברות" משקפים גם את אופי האדם, את יכולתו ליצור קשרי ידידות ואת ניסיון חייו. בכל תרבות יש אנשים שמזלם לא שפר עליהם והם אינם מבינים את המילה "חבר" כלל מעבר להגדרתה במילון. הם מעולם לא חוו חברות עמוקה ואינם יודעים שהיא יכולה להתקיים, ולכן חייהם אינם שלמים. לפעמים "חברו" היחידי של אדם כזה הוא כלב, ואף שהוא חבר מוגבל למדי, לכל הפחות יש ביניהם קשר שיש בו אמון הדדי.

אחרים יודעים על אפשרות קיומה של חברות עמוקה, אבל הם אינם יודעים לתארה. הרעיון נותר בלתי מוגדר, עמום, בלתי ממומש. תהליך הבהרת משמעות החברות משרטט מתווה כללי, חוקר את גבולות הקיים ויוצר מסגרת לפיתוח הפוטנציאל הטמון בחברות. בזכות הבנה אמיתית וקריאת שם להבנה האפשרות שהחברות תיווצר מתהווה. בלי תהליך ההכרה, ההגדרה וקריאת השם, החברות - אם היא נוצרת - היא פרי המקרה. במקרה כזה עלולים שלא להכיר בערך החברות בעת קיומה, וההבדל בין "מכר" ובין "חבר" מתברר רק לאחר מעשה.

סיפור בן כמאה וחמישים שנה שסיפרו יהודי ארצות המזרח עוסק במשמעותו המושג. בסיפור זה אב מתלונן שבנו מבבז כסף רב מדי וזמן רב מדי על חבריו. האב שואל את בנו כמה חברים יש לו, והבן מעריך שמספרם כמאה. האב הנדהם משיב: "אני חי שנים רבות ממך, ובכל ימיי קניתי לי רק חבר וחצי".

האב והבן מבקשים להעמיד בניסיון את נאמנותם ומסירותם של חברי הבן ומתכננים תוכנית: הבן בא אל אחד מחבריו באמצע הלילה ועל שכמו שק כבד. הוא מספר לו שזה עתה הרג את יורש העצר של הממלכה בדוקרב, ומבקש מהחבר לעזור לו לקבור את הגופה ולמצוא מקום מסתור. למשמע הסיפור החברים מגרשים את הבן מבתיים בזה אחר זה, ואיש מהם אינו מוכן להסתכן ולהושיט לו עזרה. הבן שב אל אביו ואומר: "כעת אני מבין את דבריך על חבריי. אך האומנם חברים טובים מהם?" אז שולח האב את הבן תחילה אל "חצי החבר". הבן דופק על דלתו באישון לילה, ובשומעו את הסיפור אומר חצי החבר: "לא נהגת כשורה, אבל אתה בנו של חברי, ולכן אתה יכול להיכנס. אני אקבור את הגופה ואעזור לך להסתתר כמיטב יכולתי".

אחת המסקנות העולות מן הסיפור הזה היא שאמון הוא אחד הקריטריונים הבסיסיים לחברות. דרגת החברות הגבוהה ביותר היא אפוא אמון שמגיע עד מסירת החיים בידי החבר. חברות שכזו מתהווה לא פעם בעיתות משבר שבהן אנשים חייבים לסמוך זה




על זה כדי לשרוד, ובעיקר בימי מלחמה. החיילים ביוון העתיקה למשל היו עומדים שורות-שורות, וכל חייל אחז מגן בשמאלו וחרב בימינו. הם נשבעו להילחם, לא לברוח ולהגן תמיד על העומד לשמאלם. ההגנה ההדדית והמהימנות הזאת היו תנאי חיוני להבטחת שלמות היחידה הלוחמת.

האמון, שבשעת מלחמה הוא חיוני מאין כמותו, חייב להתקיים גם בחיי היום-יום. בעולם העסקים עלינו לתת אמון ביושרו של הצד האחר כדי שנוכל לעבוד יחד: אנחנו סומכים על כך שאומנם הדלק שאנחנו רוכשים הוא דלק ושהחולצה שאנחנו קונים היא חולצה טובה. אולם אמון בלבד אינו שקול לחברות. האמת היא שאפשר לעשות עסקים או לחתום על הסכם פוליטי עם אדם שידוע לנו היטב שהוא רמאי; די אם ננקוט צעדים להגן על עצמנו. למעשה, לפעמים קל יותר לעשות עסקים עם רמאי: מאחר שאין אמון בין הצדדים, כל צד יבדוק בשבע עיניים כל סעיף וסעיף בהסכם ויבהיר את המגבלות ואת הגבולות של החוזה שהם חותמים עליו. ייתכן שהיעדר אשליית האמון תסייע למימוש ההסכם לשביעות רצון כולם. מידת האמון שיש בכל עסקה מסחרית או מפגש חברתי מוגבלת.

ואולם, אף אם עסקים משותפים אינם מעידים בהכרח על חברות, החברות יכולה לשמש להגדרתם ולהשפיע עליהם. חשוב שנדע שיש אדם אחד לפחות שאנחנו יכולים לבקש ממנו הלוואה, אדם אחד שלא ירמה אותנו. אחד ההבדלים העיקריים בין עסקים (מסחריים או חברתיים) ובין חברות הוא שביסודו של דבר, עסקה היא חליפין של דברים שווי-ערך, קנייה ומכירה. חברות היא חילופי מתנות, ואסור לחשב את ערכן או לספור אותן. בקשר עסקי הוגן שני הצדדים נבחנים, הם מתדיינים בדבר ערך הטובין, וערכם חייב להיות שווה, ואילו בחברות אין מעריכים את שווי החליפין. לעיתים החליפין שבחברות אינם שקולים כלל; לפעמים אחד הצדדים נותן הרבה יותר מרעהו.

למעשה, מבחן חשוב לחברות הוא השאלה אם מישהו מתחשבן. כאשר חבר מתחיל לעסוק בפנקסנות, גם אם הקשר ממשיך להתקיים בדרך זו או אחרת, הוא נעשה לקשר מסחרי או מסחרי למחצה, וקשר שכזה שונה מאוד מחברות. לכן קשרים רבים הנחשבים לקשרי חברות (ובכלל זה רבים מהקשרים הרומנטיים שהצדדים בהם נקראים "חבר" או "חברה") אינם אלא מפעלים עסקיים, שבהם צד אחד משלם בכסף והצד האחר משלם בהתנהגויות מסוימות, בהשפעה או בכל "מטבע" אחר. כאשר חבר מתחיל לערוך חשבונות ולהשוות בין מה שנתן ובין מה שקיבל; כאשר אדם תובע תמורה כלשהי בעבור מתנותיו או אפילו מהרהר באפשרות - לאו דווקא תמורה כספית, אלא גם נשיקה או חיוך - החברות מתה ונהיית לקשר עסקי.



ואולם, אף על פי שערך החליפין שבחברות אינו נמדד, חברות היא קשר הדדי. חייב להיות איזון בין חברים. טפיל אינו חבר. אין פסול בכך שאחד הצדדים חזק יותר או שחברים נעזרים זה בזה בעניינים רבים, אבל הקשר חייב להיות הדדי: חברים צריכים להיות מסוגלים לסמוך זה על זה. בספר קהלת נאמר: "טובים השְׁנִיִּים מִן הָאֶחָד אֲשֶׁר יֵשׁ לָהֶם שְׁכָר טוֹב בְּעַמְלָם. כִּי אִם יְפֹלוּ הָאֶחָד יָקִים אֶת חֲבֵרוֹ. וְאִילוּ הָאֶחָד שְׁיָפֹל וְאִין שְׁנֵי לְהִקְיָמוֹ" (קהלת ד, ט-י). דברים אלה אינם הגדרה פסיכולוגית מעמיקה, אלא אמירה פשוטה: חברים מוכנים להושיט יד לעזרה ולחלץ אותנו מצרה. גם אם לעולם לא אזדקק לידו המושטת, חבר הוא אדם שאני יכול לסמוך עליו, אדם שיהיה משענת יציבה ולא יעלם פתאום וישאיר אותי לבד. המילה "ידיד", כלומר חבר, מכילה את המילה "יד" פעמיים, כמו שני אנשים המושיטים יד זה לזה.

מהי אפוא מהות החברות? חברות היא שיתוף אדם אחר מרצון בדברים החשובים לי, אם בנכסיו אם באישיות שלי, בזמני או בסודותיי. שיתוף זה אינו כרוך בהכרח בנתינה, אלא הוא הנכונות להניח לאדם אחר להיות שותף בדבר היקר לליבי. הרמב"ם אף מרחיק לכת ואומר שהמדרגה הגבוהה ביותר של אהבה היא אהבתם של מי שיש להם מטרות משותפות (בהקדמתו לפרקי אבות). ואומנם יש קשרי חברות אמיצים ביותר המבוססים על אידאלים משותפים, על הערכת אותם הגיבורים או אפילו על אהבת אותם הדברים היפים.

התהדקות קשר החברות פירושה העמקת תחושת האמון. מידת האמון השורר בין חברים ועומקו הוא אולי אמת המידה הטובה ביותר לעומק החברות ולעוצמתה. האם אנחנו יכולים לסמוך על חבר שישמור על רכושנו? שינהג כבוד ברגשותינו? האם נפקיד בידיו את חיינו? האם אפשר לשתף אותו בסודות חשובים או רק בסודות קטנים? אם איני יכול לסמוך על חברי שלא ירמה אותי רק כאשר סכום הנמוך מחמישים אלף דולר מונח על הכף, הוא יכול להיות שותף טוב לעסקים, אבל הוא אינו חבר. אם אני סומך על חבר בענייני כספים מן ההכרח שאוכל לסמוך עליו שלא ירמה אותי תמיד, יהא הסכום אשר יהא. אם אני סומך על חבר שיבוא לעזרתי אם איקלע לצרה, מן ההכרח שאוכל לסמוך עליו שיעזור לי בכל צרה שהיא, אפילו הוא חולק עלי או סבור שנהגתי בטיפשות או מתוך רוע.

אומנם יש בחיינו גם קשרי חברות המוגבלים לתחומים מסוימים, אבל אמת המידה לחברי אמת היא שאין גבול למסירותם. בפועל יש לאנשים קשרי ידידות הנוגעים לתחומים אלה ואחרים: חברים בחיי היום־יום וחברי הנפש, חברים שיועצים בענייני כספים וחברים שמשתפים במחשבותיהם הכמוסות. חבר אמיתי אינו תחום בגבולות: אין גבול לדברים שבהם הוא משתף ואין גבול לחשיבותם. פסוק בתורה מפרט קשרים בין־אישיים שונים בסדר עולה לפי מידת הקרבה: "אֶחָיִךְ בֶּן אִמְךָ אוֹ בֶּן־בְּתֻרָא אוֹ בֶּן־בְּתֻרָא



או אֶשֶׁת חִיקָה או רֵעָה אֶשֶׁר כְּנַפְשָׁךְ (דברים יג,ז). "רעך אשר כנפשך" הוא החבר האולטימטיבי, הנפש התאומה.


הרבי מקוצק אמר לפני כמאה וחמישים שנה שכדאי לכל אדם שיהיה לו חבר אחד לפחות שאפשר לגלות לו את כל הסודות, אפילו הגרועים ביותר. יש שני סוגים של סודות שאיננו רוצים לגלות. הסוג הראשון הוא דברים שאנחנו מתביישים בהם או סתם דברים שאיננו רוצים שיוודעו משום שבעקבות חשיפתם יבוזו לנו או יפגעו בנו, משום שהם עלולים להסב לנו נזק כלכלי או חברתי או משום שהם עלולים אפילו לסכן את חיינו. הסוג השני הוא סודות הנשמרים מתוך ביישנות וחשש לחשוף חלקים פנימיים שלנו השמורים בתוכנו, בינינו לבין עצמנו. עם התהדקות החברות נכונותנו לגלות חלקים נוספים מאישיותנו גדלה.

לפעמים אנשים מתביישים במעשיהם או במחשבותיהם, אבל על פי רוב הם אינם חשים מבוכה בעטיים. איננו מסמיקים בגלל המעשים הרעים עצמם, אלא משום שאדם אחר יודע עליהם. עם זה, יש בנו גם רגשות ורעיונות שהם פרטיים מאוד ועדינים מאוד, וחשיפתם כמוה כמחיקת מהות קיומם. לחברים שהקשר איתם אינטימי במיוחד ואנחנו חשים שהם קרובים אלינו כנפשנו אפשר לגלות הכול בלי שמץ של מבוכה.

אחד ההבדלים החשובים בין חברות ובין אהבה רומנטית הוא שאף על פי שהחברות יכולה להיות קרובה ואוהבת, היא אינה מובילה לתשוקה. החברות היא אהבה בלי תשוקה. אומנם לפעמים קשרי חברות מתפתחים ונהיים לקשרי אהבה, אבל אם ההתפתחות הזאת אינה מתרחשת חברים יכולים להתחבק או ללכת יד ביד בלי שתתעורר בהם תשוקה. האהבה לעומת זאת הולכת ומתעצמת, ועל פי רוב גם הראייה והמגע מעורבים בה בגלל הצורך לבטא אותה באמצעים חזקים יותר ויותר.

הבדל חשוב נוסף הוא שהחברות אינה קשר בלעדי. רוב בני האדם אינם מוכנים לחלוק את אהוביהם עם אחרים, אבל אינם רואים בעיה בקיומם של חברים משותפים. קבוצות חברים יכולות לכלול שלל תתי־קשרים בדרגות שונות של קרבה, אינטנסיביות והיקף בלי לעורר קנאה. במקרים רבים קשרי חברות גם אינם מושפעים לרעה מזמן וממרחק. חברים יכולים לשוחח זה עם זה רק לעיתים נדירות או לא להיפגש במשך שנים ועדיין להיות חברים קרובים מאוד. היציבות הזאת היא תכונה ייחודית לחברות.

אף שהחברות יכולה להיות קשר אינטימי חשוב וחיוני בחיינו, היא שונה ונבדלת מן האהבה הארוטית: בשונה מהאהבה, החברות אינה עיוורת. האהבה נוטה לסמא את עינינו לבל נראה את הפגמים של אהובינו. מבחינה זו החברות מתאפיינת בפתיחות מחשבה יחסית. אנחנו מסוגלים לראות את פגמי הגוף או האישיות של חברינו; יש



לנו חברים בלתי נסבלים או טרחנים ומקצתם ניחנו בתכונות גרועות עוד יותר. אבל למרות כל זאת חבר הוא חבר, והוא יכול להיות חבר קרוב ויקר מאוד גם אם הוא משופע בחסרונות. יתרה מזו: גם שקרן גדול לעולם לא ישקר לחבר, ואדם לא יוצלח יתאמץ לעשות כמיטב יכולתו למען חברו. אכן, בבואנו לבחור לנו חברים איננו מבקשים אלילה או אביר על סוס לבן. אנחנו מנסים למצוא מישהו שאפשר לסמוך עליו, מישהו שאפשר לבנות איתו קשר שיאחד אותנו.

כמו האהבה, גם החברות יכולה להתפתח בצורות שונות. לפעמים נוצרת "חברות ממבט ראשון", ותחושת חיבה הדדית עמוקה מתפתחת בין אנשים שלכאורה שונים מאוד זה מזה. במקרים אחרים אנשים מגדירים את הקשר ביניהם חברות ממש רק אחרי תהליך ממושך.

כמו מרבית הדברים שערכם רב, קשה לקנות חברים. מלבד חברות אין מטבע עובר לסוחר שבו אפשר לשלם תמורתם. לעיתים אדם מזהה מישהו שהוא רוצה להתיידד איתו, אך ייתכן שאותו אדם ייענה להצעת החברות רק כעבור זמן ממושך ומאמצי "חיזור" מרובים. רכישת חברים מחייבת אותנו לטפח את הקשר ברגישות רבה משום שהחברות, כמו האהבה, היא דבר שברירי. הפגיעה הנגרמת בעקבות מעילה באמון בין חברים עלולה להיות קשה בהרבה מפגיעת בגידתו של אהוב.

אף שאפשר לחשוב שהרגשות המתלווים לקשר חברות עזים הרבה פחות מהרגשות הנלווים לאהבה הרומנטית, מבחינות רבות החברות פגיעה ממנה. לאמיתו של דבר, נראה ששיקום קשר חברות שנפגע קשה פי כמה וכמה משיקום קשרי אהבה פגועים, משום שהאהבה כוללת את יסוד התשוקה והוא מסייע לאחות את הקרעים. בחברות אין דבק התשוקה, והיא דומה אפוא לביצה: מעת שנשברה היא שבורה לעד. כאשר אדם מגלה, אפילו באקראי, שאינו יכול לסמוך על אדם שהחשיב לחבר, החברות ביניהם אינה קיימת עוד. אנחנו יכולים להוסיף לחבב או להעריך חבר שחדל להיות חבר, אבל מעילה באמון הורסת את מהות החברות, ושיקום האמון מצריך מאמצים כבירים.

אין משמעות הדבר שחברים אינם יכולים לריב או שאינם רבים בפועל. אדרבה, אחד מיסודות החברות הוא הרשות לריב ועם זה להוסיף להיות חברים. אך לא כל קשרי החברות מסוגלים לעמוד בכך. על פי רוב חברים יודעים מהם גבולות הקשר, ואם מתעוררות בעיות ומחלוקות, חברי אמת יכולים לדבר עליהן. אם חברים חייבים להגדיר את הקשר בבירור או אם החברים אינם יכולים עוד לדבר זה עם זה, לאמיתו של דבר הם אינם חברים.

אנחנו חיים בעידן שמתאפיין בניידות חסרת תקדים ושהתקשורת בו קלה בזכות אמצעי התקשורת הרבים. רובנו פוגשים - פנים אל פנים או בדרכים אחרות - אנשים רבים בהרבה משפגשו בני הדורות שקדמו לנו. אולם אין להסיק מכך שמספר הקשרים החשובים בחיינו גדול יותר. נהפוך הוא: מי שנמצא בתוך המון אדם עלול להרגיש בודד לא פחות מאדם התועה במדבר ואולי אפילו בודד ממנו. כמו בעיתות מלחמה או קושי אמיתי, גם בחיי היום־יום אנחנו זקוקים לדבר שאפשר להיאחז בו. הדבר הזה הוא קשר יציב ואמין.

כאשר אין בחיינו קשר כזה ואין לנו אפילו הכלים הנחוצים ליצור אותו, אנחנו שוכרים את שירותיהם של בעלי מקצוע שונים כתחליף לחברים: אנחנו מעסיקים שומרי ראש שיגנו עלינו ופסיכיאטרים ועורכי דין שישמרו את סודותינו. אולם כל הקשרים האלה הם קשרים מסחריים. אשרי מי שמכיר אדם שאינו סתם מישהו שאפשר לדבר איתו, אלא חבר אמיתי. חברים אינם צריכים להיות דומים זה לזה. יש שהם נעשים דומים במרוצת הזמן, אבל החברות אינה מושתתת על דמיון. תחושת הקרבה ההדדית חוצה את גבולות המגדר, הגזע, השפה והתרבות וכל מחסום אחר כמעט.

כאשר עומדים באמת על חשיבות הקשר הזה המילה "חבר" נעשית טעונה הרבה יותר. לא נאמר אותה עוד בלי הבחנה משום שכעת יש לה משמעות ועומק. לעיתים מציאת חברים תלויה במזל, ולעיתים צריך להתפלל על כך. אם החיים הם לוטו, מציאת חבר אמת היא הפרס הגדול.



'שפע רב'

גיליון חודשי מתורתו של

הרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ זצ"ל

שפע רב' הוא גיליון חודשי מתורתו ועל תורתו של הרב עדין אבן-ישראל שטיינזלץ. בגיליונות מאמרים, שיחות, קטעים, התוועדויות וסיפורים, שמטרתם לפתוח צוהר לעולמו של הרב; לתורה שהוא לימד, לדרך שהוא סלל, לתביעות שהוא הציב ולחלומות שהוא חלם.

בתורתו, מפעליו ובעצם אישיותו, הרב עדין לימד וחינך לדרך חיים יהודית שלימה. דרך של קדושה ושל חיים, של דבקות ושל פתיחות, מחויבות עמוקה לעם היהודי, ומסירות אמתית לקב"ה.

הרב מעולם לא הסתפק במה שפעל, וראה בכל עבודתו ומפעליו רק הקדמה לפעולות גדולות יותר שיש להוציא לפועל בדרך לתיקון השלם.

אנו מקווים שתוכלו למצוא ב'שפע רב' משהו מכל אלו. חלק מהדברים מיועדים לעזור 'לחיות עם הזמן', וחלק מהדברים טובים ומועילים לעבודת ה' שבכל יום. מהם תיאורטיים וגבוהים ומהם מעשיים למדי. חלקם פשוטים וידועים וחלקם חידושים מופלגים. חלקם נוגעים אל הלב, וחלקם מעוררים למחשבה או למעשה. בתקווה שהדברים יכנסו למוח וללב, יאירו ויעוררו.

לתרומה עבור הגיליון



לקבלת גיליון
דיגיטלי חודשי



תקוט



תלמידי הרב שטיינזלץ

מרכז שטיינזלץ
למד את עמי

